

domus Domini, et mirabilia ejus (quorum non A ctum suum provocet. Sit Deus benedictus per est numerus) intueri, hoc interim exemplari affe- cuncta sæcula sæculorum. Amen.

DE VANITATE MUNDI

ET

RERUM TRANSEUNTIUM USU

LIBRI QUATUOR,

In quorum duobus collocutores sianatos inveni singulis litteris D I, quibus doccens et interrogant satis indicantur intelligendi.

LIBER PRIMUS

D. O. munde immunde, o munde immunde, quare sic dileximus te? Hicciue est fructus tuus? Hæc promissio tua? Hæc de te spes nostra? Quare in te speravimus? Quare tibi credidimus? Quare de te cogitare voluimus? Ecce quomodo decepti sumus. Nihil reliqui habemus, inanes remansi sumus. O munde immunde, quare sic deleximus te? I. Quid vides, o homo? D. Nihil melius quam fugere. I. Non satis intelligio quid dicere velis: video tamen, sicut iste tuus stupor indicat, quod vel grave aliquid pateris, vel novum vidisti, vel malum moliris. Ne igitur abscondas quidquid illud sit, quia si periculum est, simul liberasti me. Sin autem nullum est periculum, et vane conturbaris, forsitan consolabor te. D. Consurge, et ascende, et aspice mecum, et ostendam tibi mirabilia magna, antiquis vetera, præsentibus nova, et posteriora futuris. I. Quando rem ipsam videro, de qua loqueris, tunc melius fortasse intelligam quid dicere velis. Nunc igitur ostende mihi quo ascendere debeam, ut et ego videre possim mirabilia ista, de quibus tu sic conturbaris. D. Oculus carnis quanto sublimior, et in altiore loco constitutus fuerit, tanto amplius per visionem in latum se diffundit. Facilius quippe desuper in subjecta acie visionis expanditur, quando omnia quodammodo coram posita intuetur; sed hæc quidem eo ipso, per corporis instrumentum emicat, multis ac variis modis nullo etiam foris interveniente obstaculo, in semetipsa caligat. Nam quia angusta est, maxima comprehendere non sufficit; et quia hebes est, minima non discernit, quia autem pigra est, cum in remotissima extenditur etiam si intercurrat, sola tamen spatii longinquitate hebetatur, quia vero perspicax non est, intima quæque non penetrat, sed ea sola, quæ in rerum superficie sunt constituta, oberrat. Sed nec ea quæ præterita sunt respicere, nec ea quæ futura sunt potest providere. Hoc ego dixi, ut scias quantas angustias corporea hæc visio patiat, quæ nisi coram posita intueri non valet. In his quoque, eam et maxima quantitate excedunt, et minima subtili-

B tate fugiunt, et remota longinquitate evadunt, et intima obscuritate subducunt. Nolo igitur ut cogites visionem hujus oculi, quando audis te ad videndum invitari. Habes alium oculum intus multo clariorem isto, qui præterita, præsentia et futura simul respicit, qui suæ visionis lumen et aciem per cuncta diffundit, qui occulta penetrat, subtilia investigat, luce aliena ad videndum non indigens, sed sua ac propria luce prospiciens. Quia igitur ea, quæ tibi demonstraturus sum, carnis oculus simul comprehendere non potest, ad hanc visionem non carnis, sed cordis oculus præparandus est. Constitue igitur te quasi in quadam mentis specula, et ejus aciem in arcam hujus mundi circumquaque lustrandam dirige, ut totus contemplanticoram positus sit mundus, et inde tibi universa demonstrabo, quæ prius vel non visa ignorasti, vel visa non quomodo oportuit, considerasti.

I. Vere nunc fateor, quod nihil universorum aspectui cernentis absconditur, cum cordis oculos studiose ad videndum aperitur. Quando autem carnis oculum ad videndum aperio, quamlibet late cuncta pateant, in comparatione totius minimum est, quod comprehendo. Sed ecce dum conor, quantum valeo, cor sursum erigere, invenio me hucusque non solum corpore, sed corde quoque deorsum fuisse. Nam quanto magis contemplandis quibusdam mundi rebus affectu et cogitatione succubui, tanto ad contemplandam rerum universitatem minus idoneus minusque expeditus fui. Nunc igitur ab his quibus hactenus inhærebam, mentem exuo, et quasi deposito onere levatus sim, cunctis me statim superiorem agnosco. Nescio enim quo pacto mirabili, subito in me hoc factum sit, ut, dum studeo nullis specialiter per cupiditatem inhærere, cunctis incipiam per contemplationem superexcellere. Incipe igitur, quia mundum jam universum eoram me constitutum aspicio, et quidquid ex omnibus mihi demonstrare volueris sine mora ac difficultate videbo. D. Vides igitur mundum istum? I. Video et bene. Nunquam tam bene vidi, quia nunquam tam dili-

genter consideravi. D. Quid ergo tibi videtur? A. Qualis est species ejus? I. Pulchra valde. Miror tale opus Dei. D. Deum in cunctis mirabilem invenis, omnes hoc jam cognoverunt.

Sed sileamus interim de operibus Dei, opera hæc hominum tanta ac talia videns mundum admirari cœpisti. Nam et hoc scire debes, quod mundum hic accipio non hanc solummodo speciem divini operis, sed mutabilitatem humanæ in hoc mundo conversionis. Dic igitur mihi opera hominum, quæ vides, qualia sunt? Quid tibi videtur? I. Magnum quoque in his decorem aspicio, et dum considero quid homo sit, miror quomodo talia facere possit. D. Si beue considerares quid sit homo, non mirareris quod talia facere posset, sed quod in talibus confideret. Sed quia mundum attendere cœpisti, nec dignitatem hominis, nec vilitatem humani operis, idcirco tam stulte et inordinate admiraris. I. Quamvis multum contra meam existimationem loquaris, fieri tamen potest, ut et ego deceptus sim, et tu verum dixeris. Volo igitur magis auscultare quam contendere, ut si assertionem tuam probare potueris, impudenter restitisse non pœniteat, si autem non poteris, prudenter tacuisse non noceat. Dic ergo quæ sit dignitas hominis, quæ vilitas humani operis. Quia profecto si id quod foris apparet solum inspicitur, homo ipse opere suo nec quantitate major, nec forma decentior, nec tempore diuturnior invenitur. D. Primum de operibus hominum tecum disputare volo.

Vides igitur universa opera hominum quanta et qualia sunt. I. Magna et admiranda satis mihi videntur: sed nunquid tu aliter existimas? D. Prorsus aliter existimo, et aliter te quoque existimare volo. I. Non sum tam pertinax, quin libenter a veritate vinci velim, tantum perge quo libet, et sequar te. D. Respice omnia, et considera diligenter singula. I. Respicio et considero, et quid in his omnibus demonstrare velis exspecto. D. Quid vides? I. Navigantes video in mari, et magnam tranquillitatem maris, magnamque serenitatem aeris, ventis quoque secundis leniter spirantibus, optato cursu navigium ferri. Viros autem per navem discumbentes ad epulas, et canentes in lyris, et tibiis, et citharis omni genere dulcis cantilenæ auditum mulcentes. Ipsi etiam aquis melodia resultantibus pisce maris greges circumducere, et exsultantibus alludendo lætitiâ augere. D. Quid tibi videtur? I. Quid? nisi magnum gaudium, magna jucunditas, et (si esse posset diuturna) magna felicitas. D. Istud ergo est, propter quod mundus placet tibi. I. Et cur displicere debeat ignoro. D. Fige paulisper oculum, et noli declinare intuitum dum videas finem. I. Persequor cunctes, et quid sequatur exspecto. D. Quid vides? I. Timeo dicere quod tamen celare non possum. D. Quid igitur vides? I. Video undique nigrescere cœlum, et acri ventorum concursu nubes agitari et conturbari, mare fluctibus intumescere et quasi ab uno sursum fundo totum in cumulum ferri, heu quid laudavi? D. Quid est? I. O miseri, quid

vobis cum mari? Quare fallaci sereno credidistis? Quare in dubio securi fuistis? Quare tranquillitatem æquoris suspectam non habuistis? Quare perfido elemento vitam vestram committere non timuistis? Quare soliditatem littoris deseruistis? Quare securum iter in terra non tenuistis? Quid vobis lucra tanto periculo acquisita? Ecce quam exiguum bonum secuti estis, et ecce quantam calamitatem incurristis, et quia verum malum, quod vobis imminebat, providere noluistis, ab appetitu fallacis boni, qui vos trahebat, animos non cohibuistis? O infelices et miseri? Ecce illa lætitia vestra quomodo tam cito mutata est, et vita vestra ad quam miseriam devoluta est! Prius vobis inaniter exsultantibus pisces maris alluserunt, nunc vos naufragos et miserabiliter abjectos pisces maris in pastum accipiunt. D. Quid tibi videtur, quale est hoc opus hominum? I. Vanitas est, et vanitas vanitatum. D. Convertite te nunc ad aliud, et vide. I. Conversus sum, et video. D. Quid vides? I. Video homines pergentes viam suam multis et magnis mercibus onustos, camelos immunerabiles onera diversa portantes, plastra plurima, et bigas non paucas in comitatu euntium. Omnem speciem pigmentorum atque aromatum ibi video, omnia genera pretiosarum vestium agnosco, ingentes massas metallorum omnium, et omnem lapidem pretiosum ibi conspicio, equos et mulos, et mancipia, greges armentorum et pecorum, absque numero. D. Unde putas isti veniunt, aut quo vadunt? I. Videtur quod homines de regione longinqua adveniant, et omnes has rerum copias in exteris nationes lucri causa commutandas traducant. Apparent autem viri ferventes et alacres, et quantum ex ipso eorum gaudio datur intelligi, prospere incedentes. D. Quid tibi videtur? I. Studium satis laboriosum ego video, sed rerum novitas, et lucri cupiditas dulcia laborantibus solatia præstant. D. Exspecta, et videbis tantus labor quantum capiet fructum. I. Fructus præsens est, si permanens esse potest. D. Sustine parumper quod futurum est cito veniet. I. Jam longius processerunt. D. Quid vides? I. Cuneum armatorum de fauce prodire ego video, et timeo ne insidiæ sint. D. Timor tardus dolorem non effugiet. I. Uno pariter impetu descendunt, et quasi viri latrones ad diripiendam prædam veniunt. Jam viatores nostros anxios et tremantes circa sarcinas suas conglobari video, arma capessere quemque e regione sui oneris adventum hostium exspectare, omnia circumspicere, nullum hominem præter eos hinc aut illinc patere, loca circum omnia longe lateque deserta esse, omnem hominum conversationem procul consistere, auxilium nullum vel sperari posse. Undique hostes concurrere, uno animo impetum facere, multitudine plures, cupiditate fortes, solitudine audaces. Quid, miseri, frustra contenditis? Quid resistitis? Quid in supremo periculo constituti, vitam cum rebus perdere vultis? Hei mihi, jam alios necari, alios spoliari prospicio, anos mortuos cadere, alios vix nudos effugere video. Sed utrum sic ca-

dentem, an sic effugientes magis miseros dicam, ignoro. Illi enim moriendo a miseria liberantur, isti mortem effugiendo ad alteram miseriam reservantur. Quos potius plangam? Quos magis arguam? Plangam morientes, et arguam funientes. Nonne etiam rectissime et illi de tali morte arguendi, et isti de tali fuga plangendi sunt? Quia et illos in mortem miseram traxit avaritia, et istos fugientes a morte excipit morte major miseria. D. Quid tibi videtur, quale est hoc opus hominis? I. Vanitas est, et vanitas vanitatum.

D. Adhuc convertere ad alia, et vide. I. Conversus sum, et video. D. Quid vides? I. Video domum divitis. D. Quid ibi vides? I. Rerum omnium affluentiam. Natos proficientes, servos alacres, fecundos greges, horrea plena, apothecas redundantes, in vita sanitatem, in abundantia pacem, in pace securitatem, in securitate felicitatem. D. Quid tibi videtur? I. Nihil ego hic dolendum vel timendum video. Prioribus tamen exemplis edoctus temere deinceps quempiam beatificare non præsumo. Volo potius a te audire quid existimandum sit. D. Talem ergo felicem putas? I. Cur non putem nescio. D. quid ergo plus felicem facit multa possidere an paucis indigere? I. Magis paucis indigere quam multa possidere. D. Ergo feliciter est nullis indigere? I. Feliciter plane. D. Non ergo felix existimandus est homo si multa possidet, sed si multis non indiget. I. Sed tamen felicem homines vocant, qui habet unde necessitatem suppleat, quia experti sunt quam miser sit ille, quem in sua necessitate rerum inopia coangustat. D. Si mala pauperis et divitis comparare volueris, divitem magis quam pauperem miserum agnoscis. Dives enim quanto plura possidet, tanto majorem sollicitudinem habet. Et cum solus præ omnibus sollicitudinis pondus sustineat, aliis amplius quam ipsi prosunt ea, quæ vel cupide quærit, vel avare conservat. Hunc enim sine intermissione suarum æstus curarum exagitat. Timet ne parta deficient, quoniam tametsi magna est rerum possessio, non est tamen minor distrahentium multitudo. Timet violentiam potentum, suspectam habet fidem familiarum, semper imminentes pavet insidias exterorum, et quod se scit cum odio omnium possidere, hoc misera quadam et infelici contentione contra omnes nititur defendere, sicque fit ut, dum se studio gravitatis a communi omnium societate separat, cunctis odiosus, et ab omnium charitate alienus fiat. Certum etiam habet, quod si quando eum rerum abundantia defecerit, nulla eum alienæ compassionis miseratio exceptura sit. Rerum suarum ipsum quidem cura non deserit, sed usus ad alienos transit interim, ut sæpe illis etiam largiri necesse sit, a quibus nec honorem, nec gratiam, nec utilitatem sperare possit. Cum retinet maledicatur, non tribuit, vanis adulationibus irridetur, sed mens conscia non minus irrisione sui quam maledictione offenditur. Semper acerba, semper tristis, semper pusillanimitas, semper cura præsentium oppressa, et timore futurarum anxia; in bonis præsentibus non con-

fidens, sed semper mala imminencia metuens. In tantis ergo doloribus et perturbationibus mentis, quæ, quæso, potest vera esse sanitas, aut delectatio carnis? Quod fomentum corpori acerbum non redditur, ubi conscientia talibus aculeis laceratur? Hæc est felicitas divitum, quam tu dum falsa foris bona cerneris laudare cœperas, quia veram intus miseriam non videbas. I. Si sic diviti est, inimicus sibi fit, qui multa possidere concupiscit. D. Quid ergo tibi videtur, quale est hoc opus hominum? I. Hoc quoque vanitas est et vanitas vanitatum. D. Convertite nunc te ad alia, et vide. I. Conversus sum, et video. D. Quid tu vides? I. Video nuptias celebrari. D. Quid tibi in eis videtur? I. Magna lætitia ibi est, magnus ornatus, et apparatus multus, et (ut quod mihi videtur non taceam) hoc opus idcirco cæteris operibus hominum beatius judico, quoniam ipsum præcipue est, quod per dilectionis vinculum pacem et concordiam parit animorum. Hoc societatem commendat, amorem sanctificat, amicitiam servat. Hinc fructus proles oritur, hinc generis nostri propago dilatatur, hinc mortis diræ necessitati resistitur, et damna patrum in filiis reparantur. Nam cur illud commemorem, quod in hoc solo carnis concupiscentia, quæ alio nec sine magno labore cohiberi, nec sine turpitudine laxari potest, ita honeste atque pudice conjugali commercio excipitur, ut quasi nulla castitatis damna sentiatur. Nam, etsi ipsa concupiscentia experiri voluptatem suam linitur, nulla tamen pudicitie confusio generatur. Quis ergo tot ac tanta bona contemnenda existimet nisi qui ea, quæ hoc excepto mala sequuntur, non videt? D. Recte de bonis nuptiarum judicare posses, si etiam mala earum attenderes. Nam quia solum bona, et non mala nuptiarum consideras, idcirco in earum consideratione rectam iudicii censuram non servas. Negari enim non potest aliqua quidem bona nuptiis inesse, sed si diligenter considerare volumus, plura eis mala admista inveniemus. Nam illa animorum concordia quam rara sit, quis ignorat? Imo vero velociter cum pertæsum fuerit societatis, id ipsum, quod concordiam generare debuerat, odii et discordiæ fomitem subministrat, et tanto jam miserabilius simul vivere incipiunt, quanto discordes ab invicem separari minus possunt. Hinc rixæ quotidianæ et jurgia crebrescunt, post dura verba, dira verbera succedunt. Neuter alterum effugere potest, una domus, una mensa, unus lectus, in quo nihil durius est quam nec concordem socium, nec hostem habere separatam. Nam sicut iis, quibus in charitate mens una est, nihil obstat etiam si corpore separati sunt, ita magnum tormentum est iis, qui corporaliter sociati sunt, si animo convenire non possunt. Præterea quod de propagatione hominum testimonium laudis adduxisti, nos sic quidem verum esse concedimus ut tamen officium nuptiarum non sanitatis gaudium sed infirmitatis remedium ostendamus, majus enim esset ut nullus vivens moreretur, quam ut quisquam morienti

successurus nasceretur. Nunc autem qualiscunque infelicitati nostræ consolatio tribuitur, quando ii, qui morientes retineri non possunt, per nascentes restaurantur, ut quia semper permanentes habere non possumus, saltem semper succedentes habemus. Suscipiamus ergo, imo sustineamus qualecunque hoc doloris nostri remedium, sed non in eo putemus esse felicitatis oblectamentum. Laudamus potionem, quam quidem non sine amaritudine bibimus, non sine tortione eructamus, quia majorem et periculosiorem per eam amaritudinem expellimus. Si consideramus delectationem concumbentis, consideremus etiam angustiam parturientis. Et ut interim taceamus alias molestias et incommoditates, quæ voluptatem carnis sequuntur, quia ipsa et vigorem naturalem frangit, et omnem virtutem atque decorem corporis tam intus quam extra emarcescere facit: quis dicere potest, nisi qui expertus est, quantus labor, quanta molestia sit infantes excipere, et præter cæteras miseras, quæ magis tacendæ sunt, lactare, educare, nutrire, pueros instruere, disciplina pariter et scientia informare, et ad legitimam usque ætatem perducere? Quis non satis care unius noctis delectationem emisse se dicat, quam tot annorum labore et cura recompensat? Si hoc nubentes attendere vellent, certe in nuptiis magis flendum quam ridendum sibi fore cognoscerent. Nunc autem quasi modica eis concupiscentiæ esca in hamo antepositur ut ad diram laboris et doloris necessitatem capiantur. Tale est gaudium, quod vides. I. Nihil per omnia contradici potest, validæ sunt rationes tuæ. D. Quid ergo tibi videtur, quale est hoc opus hominum? I. Vanitas est hoc quoque, et vanitas vanitatum.

D. Convertite adhuc te ad aliud et vide? I. Conversus sum, et video. D. Quid vides? I. Scholam discentium video. Magna est multitudo, diversas ibi ætates hominum conspicio, pueros, adolescentes, juvenes, senes; diversa quoque studia. Alii ad formata nova elementa atque voces insolitas edendas rudem adhuc linguam inflectere discunt. Alii verborum inflexiones, compositiones et derivaciones, primum audiendo cognoscere, deinde conferendo ad invicem, atque identidem repetendo memoriæ commendare satagunt. Alii ceras stylo exarant. Alii figuras variis modis et diversis coloribus in membranis docta manu calamum ducente designant. Alii autem acriori et ferventiori quodam studio de magnis (ut videtur, negotiis disceptationes quasdam ad invicem exercent, et se quibusdam verborum inflexionibus et gryphis vicissim fallere contendunt. Calculantes etiam quosdam ibi video. Alii tensum in ligno nervum percutientes diversorum sonorum, melodias proferunt. Alii vero quasdam descriptiones, et mensurarum formas explicant. Alii cursus et positiones siderum, et cœli conversionem quibusdam instrumentis manifeste describunt. Alii de natura herbarum, de constitutionibus hominum, de qualitate rerum omnium et virtute pertractant. In his autem omnibus licet non una sit discendi, forma

A una tamen omnibus est proficiendi voluntas, hoc autem sive otium negotiosum, sive negotium otiosum appellandum sit, cunctis humanis actionibus tuo quoque iudicio præferendum existimo, eo quod nihil transitorium, nihil caducum, sed quod æternum est sapientiæ decus, per id mentibus inseritur, et radix ejus amplius non eradicanda plantatur. D. Imago veritatis fallit te. Nam et ista est consuetudo mundi hujus, ut id quod magis ad animos hominum illa queandos præparat, ne caveri aut vitari possit quadam similitudine veritatis intexat. Error enim quando manifestus agnoscitur, tanto citius reprobatur. Occultus autem dum foris speciem veritatis erexit, intus venenum falsitatis infundit. Talia sunt ista non sapientiæ, sed dementiæ humanæ studia quibus imprudentes et stulti tam inutili quam pertinaci labore naturas rerum inquirunt, Auctorem vero suum, et naturarum simul omnium artificem ignorant, et tamen quærere negligunt, quasi sine Deo aut veritas possit inveniri aut felicitas possideri. Et ut apertius adhuc agnoscas quam infructuosa, imo quam perniciosa sint studia hæc, animos non solum ad cognoscendam veritatem non illuminant, sed ne veritatem agnoscere possint, prorsus excæcant. Rapiunt enim cor hominis et quodammodo extra semetipsum abducunt, ut dum ad alia, quæ ad rem non pertinent, considerata trahitur, ad circumspectionem sui minime revertatur. Sic solent aves capi, quibus in tenebris terræ noctis hinc quod intucantur lumen ostenditur, hinc quo capiantur laquens præparatur. Quid ergo prodest homini, si rerum omnium naturam subtiliter investiget, efficaciter comprehendat; ipse autem unde venerit, aut quo post hanc vitam iturus sit non consideret, nec intelligat? Quid enim est ista vita mortalis, nisi via quædam Transeuntes enim sumus, et ea quæ in hoc mundo sunt quasi a latere transeundo conspiciamus. Quid ergo, si nova aliqua et ignota nobis transeuntes cernimus, nunquid ad inquirenda ea aut subsistere, aut ab itinere nostro declinare debemus? Hoc faciunt isti quos tu vides, qui quasi stulti viatores, propositivi oblitii sunt, et ad inquirenda hæc, quæ vident ignota, quasi in via consederunt. Jamque usu et assiduitate hujus vanitatis adeo a semetipsis exsulant, ut nec in via se esse meminerint, nec patriam requirant. I. Si sic est, ut dicis, omnibus aliis istos miserabiliores iudico, quorum vita tanto errore involvitur, ut non solum alii, verum etiam ipsi in studio suo decipiantur. D. Prorsus sic esse et conversatio eorum probat, et finis demonstrat. Conversatio quidem, qua nihil turpius, finis vero, quo nihil infelicius esse potest, ut morientes spem salutis non habeant, qui viventes per iter virtutis incedere volebant. I. Vere fateor quod omnino ineptum est illum sapientem dicere, qui quamlibet ab alia oculos habeat apertum, suum tamen interitum aut prævidere nequeat, aut cavere detrectet. Quod autem ejusmodi homines nec cautelam instantium, nec providentiam habeant futu-

rorum, lubrica eorum vita et dissoluta conversatio, nec non et infames gressus satis demonstrant. A
 D. Quid ergo, tibi videtur, quale est hoc opus ho-
 A. minum? I. Video plane quod et hoc vanitas, vanitatum est.

LIBER SECUNDUS.

Longum est per singula vanitatem hujus mundi demonstrare. Scias tamen quod ex istis omnibus quæ vides nihil permanens est (*Eccle. II*), sed transeunt universa, et revertuntur illuc unde orta sunt. Omnia sicut initium, ita habent et finem, sed dissimiliter currunt, et non sæpe perveniunt. Alia recens orta sunt, alia jam olim occiderunt, alia inter medium pertranseunt, alia ortis nascentia succedunt, simul tamen omnia defluunt, et ad unum locum tendunt. O magnum flumen, quo raperis? Parvus est ortus tuus, de fonte exiguo manas, de vena modica erumpis. Curris et crescis, descendis et absorberis. Curris, sed deorsum; crescis, sed ad interitum: venis, et præteris, sed effluis, sed absorberis. O vena quæ non deficis, o cursus qui non requiescis, o vorago quæ non repletis! Quantum vanitas subjicit! Quantum mortalitas trahit, tantum insanabilis mors deglutit! Nec illa edere, nec ista trahere, neque hæc unquam cessat absorbere. Semper præsentia transeunt, semper futura succedunt, et quia continuus est successus, perpetuus status esse putatur. Sunt enim oculi mortalium depressi, et cursum universorum non respiciunt, atque in exiguis rerum particulis defixi, quid agatur in toto non attendunt. Brevis est etiam vita hominis super terram, et dies ejus in certa sorte percurrunt. Mens vero tenebris suis obvoluta non multum valet aut futura prospicere, aut præterita meminisse. Cumque solum iis, quæ coram posita sint, occupata tenetur, innovatio præsentium aufert ei præteritorum memoriam. Hinc est quod homines cum de mutabilitate rerum aliquid audiunt, continuo stupent et admirantur quasi novum aliquid acciderit, quia profecto hoc sermo loquentis improvidis mentibus novum ingerit, quod in rerum cursu jam olim vetus fuit. Sic ergo mutabilitas rerum præsentium semper vetus est, semperque nova. Vetus iis, qui pridem illam experimento vel ratione dedicerunt, nova iis, qui nunc primum vel experimento excitati, vel doctrina admoniti illam cognoscere incipiunt. Sed et futuris posterior erit ista cognitio, quia ii quoque, qui post nos futuri sunt non mox ut mundo uti cœperint, nisi post longa experimenta istam mutabilitatis ejus cognitionem habebunt. Respice ergo hunc mundum miserum, et magis miseros qui diligunt eum. Iste est, quem putavimus aliquando nobis esse amicum, in quo nobis tempora longa promissimus, vitam quietam, tranquillam pacem, felicitatem

perpetuam. Iste est, cujus pulchritudinem, cujus speciem laudavimus, cujus iustitiam concupivimus, cujus gloriam desimus, cujus gaudium amplexi sumus. Certe nunc quam sint vana hæc omnia, et nunquam plenibus, aut virtutis amatoribus appetentibus, enim sunt patres nostri? Ubi sunt illi divitentes, quos olim in hujus mundi gloriæ edimus? Ubi postremo sunt omnes, de quorum citia et familiaritate præsumebamus? Exierunt universi ante nos, et nos soli resumus post eos. Cogitemus nunc sæculum præteritorum temporum, quando cum illis fuimus, et quæ futura adhuc fuerant nescimus, quando unum nobis cum illis erat proposita una voluntas, unum desiderium, una maiestas, una dilectio, unus amor vitæ, una mortis exspectatio. Modo sublatis sunt illi a nobis, et quasi citius hinc exierunt, ubi erant exitus citius illuc pervenerunt, ubi sunt cives. Iste mundus si illos præsentem vere dileximus, nunc absentia amorem nostrum comprobebimus, quam desiderio ubi illi sunt, et citius pervenire, simulque cum eis esse desideramus. Infideles pariter, et inconstantes esse cogitemus, si propter amorem præsentium prælectionis obliviscimur. O sæculum antiquum est? Olim enim dum eras dilexi te et modo cum non es diligo te, neque unquam tui amoris tui minuire potuit apud modo eras dilexi te, ut permaneres modo aut modo non es, diligo te, non tamen volo ut verfaris ad me. Miror ipse desiderium non affectum meum convenio, nec comprehendo ergo diligo in te si nolo ut subsistas, nec redeas? Quis est affectus iste tam extraneus inauditus, ubi res diligitur, et præsentia amatur? Quis explicet cordi meo quæ sit lectio? Scio quidem quod diligo te, neque volo ut revertaris ad me. Et ideo fortassis redire te nolo, quia ibi potius ubi tu es te se desiderio. Olim ergo perverse dilexi te ubi ego sum, te ut mecum transires esse nunc consideratius diligo te, quia ibi te volo, ubi semper subsistas. Ego in exilio in patria es, et idcirco de te cogitare non fastidio, quia per memoriam et recordationem quodammodo mente ad patriam recurro. dulce est in terra aliena præteritorum memorari. Non saturatur mens desiderio, sequitur

torum semitam, videt intus viam qua transeat, videt finem quo tendat, videt locum quo perveniat, videt portum ubi requiescat. I. Sicut olim cum mundum istum existimavi stabilem, species ejus me accendebat ad amorem præsentium; ita nunc mirum in modum ejus mutabilitas me provocat ad desiderium futurorum. Rapior affectu et trahor desiderio quo currunt omnia, etiam nunc in rebus hoc ipsum, quod transeunt, diligo, quia ex ipsa mutatione, et exemplo universorum ad transeundum hinc amplius inardesco. Videntur mihi in quodam procinctu esse universa et totius naturæ quasi clamor exhortationis aures meas pulsant simul currentium, ut ad finem suum cuncta perveniant.

D. Ergo cognoscia omnia, quæ in hoc mundo sunt caduca, esse transitoria? I. Res ipsa probat, etiam si ego non cognoverim. D. Quid ergo illis erit, qui in istis confidunt? I. Quid nisi ut inanes et vacui remaneant cum pertransierint ipsa quæ diligunt? D. Bonum est ergo fugere hinc, et certior mansionem quærere. I. Nihil melius, sed quæso te, edoce me quo extra mundum ibimus, ut cunctis quæ in mundo sunt transeuntibus, nos stabiles permanere possimus? D. Interim considera mundum hunc universum, propter mutabilitatem rerum omnium quasi diluvium quoddam decurrentium aquarum. I. Video plane nihil esse stabile, sed omnia ire in præcep̄. D. Deinde cogita amatores hujus mundi quasi quosdam naufragos qui mersi in hujus salis profundo deorsum rapiuntur. I. Nihil convenientius dici potest, sic sunt omnes, qui transitoria diligunt, cum iis, quibus inhærent defluunt. D. Puto autem te non ambigere quin apud Deum nihil p̄tereat, sed omnia immutabili æternitate subsistant. I. Nemo est qui ambigat. De contemplare ergo Deum quasi sursum in summo, mundum autem hunc deorsum in imo. Illum in eodem semper æternitatis suæ statu consistere, hunc autem cursu mutabilitatis suæ semper fluere atque instabilem esse. I. Manifesta res est, proseguere inceptum tuum. D. Deinde considera humanum animum quasi in quodam medio collocatum, qui quadam conditionis suæ excellentia, et huic, quæ deorsum est, mutabilitati supereminat, et ad illam, quæ sursum est apud Deum verum, immobilitatem necdum pertingat. I. Pulchra est, et admodum placet dispositio ista. D. Si autem animus his, quæ deorsum transeunt, se per cupiditatem immerserit, statim per infinitas distractiones rapitur, et a semetipso quodammodo divisus dissipatur. I. Perquam periculosa est ista distractio. At scire velim utrum quisquam ita late dispersus rursus colligi possit. D. Potest omnino si se iterum erexerit, et hæc infima excutiens, rursus esse secum didicerit. Tanto denique amplius quisque animo in unum colligitur, quanto magis ima deserens cogitatione et desiderio sursum elevatur, donec tandem omnino immutabilis sit, cum ad illam unam, et summam immutabilitatem pervenerit. Ascendit ergo animus ab hac infinita dis-

tractione, quæ deorsum est, tantoque magis, ut dictum est, in unum colligitur, quanto magis sursum elevatur, donec ad veram et unicam (quæ est apud Deum) immutabilitatem perveniat, ubi vicissitudine, requiescat. I. Quia prius de diluvio mentionem feceras, videtur mihi quasi nunc consequenter quamdam specialis arcæ formam in corde humano effingas. Sane mihi diligentius consideranti admirabilis apparet fabrica ista, et quamvis adhuc nesciam propter quid ad illam sermonem diverteris, existimo tamen magnum aliquid esse, quod demonstrare conaris. Tria siquidem proponis mihi hactenus tam incognita quam inaudita, nunc autem tam insolita quam admiranda. Primum est universus mundus iste cum omnibus quæ in eo sunt in modum decurrentium aquarum præterfluens, cujus inundationes, et motus mutabilitatis sive diluvio omnia occupanti, sive mari magno comparemus, res ipsa simillima est. Secundum est cor humanum ab his transitoriis et mutabilibus se erigens, et paulatim colligens se in unum ut ubi mutabilibus proximum est, ibi quasi arca deorsum infundo latum appareat, coadunatur autem, et quodammodo in unum colligatur, ubi magis æternis et immutabilibus appropinquat. Deinde in supremo et tertio loco Deum constituis, ut arcam cordis humani deorsum huic fluctuanti salo insidentem, et quasi gubernator dirigat, et quasi anchora teneat, et quasi portus excipiat. Video itaque hæc tria imo quasi diluvium quoddam, mundum istum in medio quasi arcam quamdam, cor humanum in supremo quasi gubernatorem Deum. Porro arca hæc non solum novitate, sed magnitudine quoque me ad stuporem excitat, quam tantæ immensitatis esse conspicio, ut et deorsum fundus ejus aquis hujus diluvii insideat, et cacumen ejus sursum usque ad Deum pertingat. Verum hæc qui ad propositum nostri sermonis pertineant, quamvis sine causa te ea commemorasse non existimo, scire tamen plenius concupisco. D. Recolis quid primum tibi persuadere cœperim? I. Recolo; dixisti enim mundum istum fugiendum esse, et quod spes in eo habenda non sit. Propterea quod nihil omnium, quæ in eo sunt, diu subsistere ac permanere possit. Quod cum manifesta et irrefragabili veritate mihi comprobasses, cœpi ego quoque hoc vehementer velle, et quomodo hinc fugiendum esset nulla potui ratione invenire. Deinde tu quædam inducere cœpisti, utrum ad demonstrandum hoc nescio, ubi distinctione quadam pulchra satis et artificiosa mundum hunc quasi diluvium quoddam in imo, cor humanum quasi arcam quamdam in medio, Deum vero quasi gubernatorem constituisti in supremo. D. Profecto hæc idcirco adduxi, ut tibi periclitanti viam salutis ostenderem, et quasi vere naufrago vel in diluvio arcam, vel in mari navem præpararem. Cum enim in medio fluctuantis hujus salis profundo jacteris, quomodo putas aut periculum evadere, aut ad portum perpetuo sine omni immutabilitatis venire poteris, nisi hujus salutaris ligni (sive hoc ex-

cam, sive navem nomines) adminiculo transveharis? I. Novæ istæ similitudines tuæ in novum ambiguitatem me pertrahunt. Si enim totus mundus mare vel diluvium est, quem locum extra mundum navigabimus, ubi tranquillam et stabilem mansionem inveniamus? Præterea si cor hominis arca, et navis est, qua ratione homo vel intrare cor suum, vel cum corde suo mundum transnavigare potest? Postremo cum Deus, quem tu portum esse dixisti, sursum sit, qualis erit cursus iste, ubi more insolito et inaudito et iter navis sursum dirigitur, et navigans a semetipso portatur? D. Quando mentis oculum ad invisibilia erigere volumus, similitudines visibilium rerum quasi quædam cognitionis vestigia respicere debemus. In spiritualibus ergo, et invisibilibus cum aliquid supremum, dicitur non quasi localiter supra culmen aut verticem cœli constitutum, sed intimum omnium significatur. Ascendere ergo ad Deum hoc est intrare ad semetipsum, et non solum ad se intrare, sed ineffabili quodammodo in intimis etiam seipsum transire. Qui ergo seipsum, ut ita dicam, interiorius intrans et intrinsecus penetrans transcendit, ille veraciter ad Deum ascendit. Quando autem homo per sensus carnis ad visibilia ista, quæ transitoria sunt et caduca, concupiscendo exit, tunc nimirum a dignitate conditionis suæ quasi ad infima quædam et abjecta descendit. Quod ergo intimum est, hoc est proximum, et supremum, et æternum; et quod extremum est, hoc est infimum, et longinquum, et transitorium. Ab extremo itaque redire ad intimum, hoc est ab imo ascendere ad supremum, atque a dispersione confusionis et mutabilitatis colligi in idipsum. Quia vero mundum hunc extra nos, Deum autem intra nos esse cognoscimus, ob hoc a mundo, ad Deum revertentes, et quasi ab imo sursum ascendentes per nos metipsos transire debemus. Sicque ipsi quodammodo inter undas nos transvehimus, quando ab iis quæ foris mutabilia sunt, ad nos ingressi stabilitatem invenimus. I. O arcam salutarem, o portum felicem! Beatus qui hoc tempestuosum salum illæsus potest evadere, et ad illam unicæ quietis tranquillitatem pervenire. Optarem in illam ingredi, optarem in illa in salvari, optarem illa perducere. D. Quia semel rerum similitudines in loquendo suscepimus, justum est, ut in decursu nostri sermonis prout res postulat deinceps eas teneamus. Mundus diluvium est, cor autem hominis, si per amorem mundanorum se deorsum inclinatur, naufragatur inter fluctus sæculi, et mutabilibus admistum inter labentia fluit geminoque salutis periculo et per affectum infimorum profunde mergitur, et per occupationem plurimorum late dissipatur. Si vero rursum se ab amore præsentium per desiderium erexerit æternorum, ac per considerationem propriam cogitationem suam ad semetipsum

A collegerit, jam quodammodo fluctibus rerum superenatat, et cuncta transitoria quasi subterlabentia calcatur, atque in eo quod se paulatim per gradus virtutum, magis semper ad magis sursum erigit et in unum colligit, quamdam arcæformam spiritualiter in se expressam repræsentat.

Quædam ergo corda sursum sunt, quædam semetipsa deorsum demerserunt. Deorsum sunt illa corda quæ configurantur huic sæculo, sursum vero sunt illa, quæ conversationem suam habent in cœlo. Deorsum sunt, quæ terrena sapiunt, sursum sunt quæ jugiter meditantur cœlestia; secundum id ergo cui per amorem conjungitur, cor hominis sursum ac deorsum esse judicatur. Et recte extra semetipsum esse dicitur, quando ad exteriora et transitoria hæc expectanda dilabitur. Tunc autem ad semetipsum revertitur quando ea quæ ad suam salutem pertinent, meditatur. Sunt ergo quædam quæ amando et cogitando cor hominis deorsum premitur, scissumque per varia dissipatur et sunt iterum quædam, quæ amando et meditando sursum elevatur, et ad semetipsum colligitur. Propter quod oportet nos omnium rerum speciem in duo dividere, et in altera parte opera conditionis, in altera vero opera restorationis collocare. Et ut breviter distinctionem horum signemus, opera conditionis sunt elementa mundi hujus quæ facta sunt, ut stanti homini servirent. Opera restorationis sunt sacramenta incarnationis Verbi, quæ ad remedium data sunt, ut lapsum erigerent. Hæc duo opera tantum differenti tempore facta sunt, quantum dignitate se præcedunt. Opera enim conditionis quasi exiguum aliquid divinæ virtutis indicium brevi in principio mundi tempore, hoc est sex diebus perfecta sunt. Opera vero restorationis a principio sæculi usque ad finem non nisi sex ætatum emenso spatio quasi eximia quædam majestatis et divinitatis insignia perfici aut consummari possunt. Opera ergo conditionis ad tempus data, post in servitutem facta sunt. Opera vero restorationis in perpetuum data sunt ad salutem. Propter quod electi opera restorationis magis diligunt, reprobi autem opera conditionis operibus restorationis anteponunt. Reprobi visibilibus inhærendo cum transeuntibus defluunt, electi vero visibilia, et transitoria contemnendo ad æterna conscendunt. Illi per visibilia ab invisibilibus corrunt. Isti a visibilibus ad invisibilia ascendunt. De operibus ergo conditionis subter defluentibus electi quasi de quodam naufragio emergunt, et per opera restorationis, id est sacramenta salutis suæ subvecti quasi in quadam salutari arca mergi amplius omnino non possunt. Quia igitur homo opera conditionis perverse amando dispersus fuerat, et per opera restorationis colligendus erat, ipsa quidem restorationis opera sic facta sunt, ut et multa quidem essent, non tamen infinita, quatenus cor hominis veræ adhuc stabilitatis impatiens, et varietate reficerent et paucitate in unum congregarent. Et sicut prius homo per visibilia a contemplatione Dei ceciderat, ita nunc

per visibilia Dei opera admonitus ad ipsum iterum contemplandum resurgere consuescat. Quia rursus ipsa restorationis opera quædam per homines quædam per angelos, quædam per semetipsum operatus est Deus, cum de operibus hominum ad opera angelorum, et iterum de operibus angelorum ad opera Dei contemplanda transimus, quasi de prima mansione ad secundam, et de secunda ad tertiam mansionem in spirituali arca ascendimus, et tandem ipsum supremum, in quo arca consummatur, cubitum tangimus, quando per opera Dei ad ejus cognitionem pervenimus.

Arca autem in longitudine trecentorum cubitorum porrigitur, quia, sicut dictum est, « opera restorationis nostræ a principio mundi usque ad finem per tria tempora, naturæ, legis et gratiæ, quasi per tres centenarios extenditur. » Latitudo autem ejus in quinquaginta cubitos, et altitudo in triginta definitur, quia omnis multitudo fidelium, in quibus et propter quos hæc facta sunt, per septies septem, id est quadraginta novem uno adjec- to capite Christo exprimitur, et omnis summa gestorum, quæ a principio Deus fecit propter hominem, in triginta voluminibus divinæ paginæ continetur. Docebo ergo te quid facias. Calca et contemne caduca et transitoria, et ecce de dilu- vio emersisti. Considera jugiter et meditare repara- tionis tuæ sacramenta et divinæ pietatis tibi impensa beneficia, et in arcam intrasti. Quando autem cogitationem tuam ab exordio mundi us- que ad finem sæculi in contemplationem mirabi- lium Dei ducis, et quid propter nostram salutem vel sub scripta, vel sub naturali lege, vel sub scripta, vel tandem sub gratia operatus sit per- pendis, quasi trecentorum cubitorum longitudi- nem in corde tuo metiris. Quando autem univer- sitatem fidelium consideras, quasi in mensuram quinquaginta cubitorum cor tuum dilatas. Quan- do vero scientiam divinæ Scripturæ studio et as- siduitate comprehendis, in altitudinem triginta cubitorum cor tuum erigis. Longitudo igitur ar- cæ in tempore est, latitudo in multitudine, alti- tudo in operum quantitate. Sive etiam longitudo considerari potest in gestis, hoc est historia, lati- tudo in sacramentis, hoc est allegoria, altitudo in virtutibus, hoc est, tropologia, ut in his fini- bus concludatur omnis Scriptura divina. De his descriptionibus in alio quodam libro, quem *De ar- ca* composuimus, plura diximus, quæ omnia hic recapitulare non oportet. Hoc autem solum restat ut intremus in hoc salutare habitaculum, quate- nus et mala ista quæ foris sunt effugere et delectationes illas dulcedinis Dei, quas ipse abscondit diligentibus se, intus valeamus invenire. Hæc est enim domus Dei et cella vinaria, quo rex spon- sam suam introduxit, ut ordinaret in ea charita- tem suam (*Cant. 1*), quam si semel ingressi fue- rimus, poterimus, Deo juvante, tam facile in illa jucunditate universa mundi hujus oblectamenta despiciere quam in illa securi adversa non timere.

I. Quomodo intrabimus in domum Domini? D. In multitudine misericordiæ ejus. I. Quid est

A in multitudine misericordiæ ejus? D. Quia multa est miseria nostra, idcirco multitudo misericordiæ nobis est necessaria. Quoties enim mens ad seme- tipsam redire, suosque affectus et cogitationes pariter ad secretum internæ contemplationis re- trahere nititur, tot obsistentes aditum ei ingre- dienti præcludunt, quot vitæ veteris desideria ad priscae consuetudinis discursus, erroresque ip- sam retrahendo stabilem esse non sinunt. Sed ex- petenda est atque imploranda divina misericor- dia, quæ nos promoveat quoties ab ingressu quietis intimæ nostra miseria nos retardat. I. Ecce ingredimur in domum Domini quandiu permane- bimus in ea? D. Donec transeat iniquitas, donec cessent aquæ diluvii, in arca nos esse oportet, B postea securi exhibimus, quia finito hoc sæculo non erit amplius quod timendum sit, quando nec mundus foris caducum, nec homo intus corrup- tum aliquid habebit. I. Et postquam ingressu fuerimus in domum Domini, quid ibi faciemus? D. Erimus in pace perpetua et jucunditate. Om- nes enim qui ibi manent, non laborant neque solliciti sunt, quia nec indigentia illic est præ- sentium, nec timor futurorum. I. Quid ergo fa- ciemus ibi, si non laborabimus? D. Unum est ibi omnium contemplari mirabilia Dei, et lauda- re eum in operibus suis. Et si onerosum tibi non esset, unum exemplum proponerem, in quo que- madmodum in illo interiori cordis habitaculo conversari debeas, patenter demonstrarem. I. C Imo vero hoc vehementer expeto, nec onerosum ullatenus esse poterit, quod des derantem ani- mum ad effectum desiderii sui perducit. D. Habi- taculum illud interius, quod propter varias re- rum similitudines, nunc arcam, nunc domum ap- pellare solemus, quasi domus est divitis patrisfa- milias, animus autem quasi filius delicatus, qui in domo patris sui tantum delicate nutritur, quantum, tenere diligitur. Considerimus ergo quomodo vivat parvulus in domo patris sui, quia in domo Dei oportet, et nos taliter conversari. Ipse namque dicit: *Nisi efficiamini sicut par- vulus iste, non intrabitis in regnum cælorum* (*Matth. xxviii*). Quid ergo parvulus facit? D. Non est sollicitus, nec concupiscit, ludo simpli- ci, et innocenti exercet se, in tantum domestica diligit, ut ad regnum etiam translatus magis an- tiqua requirat, et solitis interesse desideret. Co- gnoscit possessionem patris sui, nunc in campo nunc in horto, nunc in pomeriis, nunc in pratis, nunc ad fontes, nunc ad vineas discurrit singulis anni temporibus, proprias delectationes habet. In vere arantes et seminantes sequitur, in sæstate me- tentes et in autumno vindemiantes comitatur. Ubique pastum, ubique jocum, ubique refectio- nem, ubique delectationem invenit, et præter il- las quotidianas et domesticas epulas, quibus do- mi pascitur, etiam foris cibariis servorum non- nunquam degustatis ad priores delicias renova- tur. Gaudet novos fructus decerpere, et spicas et immaturis adhuc granis igne tostas confricare betros maturescentes eligere, avicularum nidosa

explorare, et vel ova, vel pullos inventos cum magno gaudio et tripudio domum deportare, et quasi de sua venatione, licet tenui, magis quam de alienis copiis refectionem quærere. Si forte cognoverit patrem suum quoquam iturum sive ad villam, sive ad castellum, sive ad nundinas, sive ad solemnitates, et in proximo rediturum, optat simul ire ut illa nova, et insolita videat, ut reversus possit sodalibus suis narrare quæ viderit, quis cultus hominum, quis situs locorum, quæ magnitudo urbium, quæ celsitudo domorum, quæ copia rerum venalium, quod invenerit, quod emerit, quod attulerit. Reversurus ergo libenter exit, sed si quis exilium, unde reditus amplius sperari non posset, ire eum compelleret, non sine magno gemitu et dolore de patria domo exiret. Libenter ergo exit, ut redeat, videre ea quæ foris sunt, aliquando appetit ut vel ditior vel recentior ad sua revertatur. Mansionem autem perpetuam non nisi in domo patris sui, et cum domesticis ejus, inter quos natus, et cum quibus enutritus est, habere desiderat, cum illis vivere et inter illos senescere, ab illis optat nec in morte separari, ut nec moriens deserat, quos vivos, et notos, et charos habebat. Hanc cupit semper habere societatem, hanc mansionem, has delicias, hanc jucunditatem. Nihil extra requirit, nihil amplius concupiscit. Taliter studeamus conversari in domo Domini, et inveniemus pacem pariter, et requiem, et jucunditatem. Simus simplices aliena non concupiscentes, delectationes quas nobis Deus præparavit, quæ in domo ejus inveniuntur, magis quam oblectamenta mundi hujus amantes. In eis jugiter exerceamus cor nostrum. Lætificemus animum nostrum, accendamus affectum. Habemus ibi fontes lucidissimos. Habemus prata florida, campos planos et spatiosos, vineas uberes, greges fecundos, messem fertilem, pomaria fructifera, hortos irriguos, et omnium deliciarum genera, quæ mens bene potest petere vel feliciter possidere. I. Dic, oro apertus, quænam sint hæc, quæ recitasti, oblectamenta. D. Arborea fructifera sunt homines justi bonorum operum exempla nobis ad refectionem portantes, fontes sunt sapientes, campi humiles, vineæ per disciplinam semetipsos excolentes, diversis virtutibus quasi horti, et prata vernantes, messe laboris sui alios reficientes, et gregem fidelium verbo, et exemplo alios ad fidem trahendo, et quasi pariendo multiplicantes. Has delicias in domo Dei extrinsecus habemus, exceptis illis singularibus epulis, quibus mater gratia nos intrinsecus quotidie saginat et reficit. Ingrediamur ergo nunc, et Dominus dux erit nobis, ut dirigat gressus nostros in semita mandatorum suorum, ut recolentes miserationes ejus, quæ a sæculo sunt, in ejus amore exerceamus cor nostrum, et accendamus desiderium (*Psal. cxviii*). Cum autem ingressi fuerimus, ego ducam te præcedens per omnia a prima fronte domus usque ad interiora penetralium, in longum, et latum, et altum, universa lustrabimus cœnacula, et tristega, tan-

dem conscendemus et non cessabimus donec ad solium regis perveniamus. De ambulabimus per cuncta opera restaurationis nostræ ab exordio usque ad consummationem sæculi secundum decursum temporum, eventus rerum et facta hominum. Cumque intrinsecus quæ sunt contemplati fuerimus, ego aliquando aperiam fenestram arcæ, et alternatim ea, quæ foris sunt, respicientes in aquis hujus diluvii oculos mentis renovabimus. Magis enim delectabile erit alternis vicibus, nunc ea, quæ evasimus quasi de quadam statione, mala prospicere nunc ea quæ invenimus et possidemus bona reductis ad interiora oculis considerare. I. Arctius ipsa bona amabimus, si vicissim miseriam quoque et periculi semper reminisci, semper moneri studuerimus. D. Tuum ergo erit ex omnibus, quæ vel intrinsecus vel extrinsecus videris mirabilia, quantum volueris et dignum judicaveris interrogare, meum autem erit quantum voluero tuis interrogationibus respondere. Introducam autem primum te in partem superiorem domus, hoc est in frontem, quæ est ad orientem ut ingressus noster simul fiat ab initio mundi, et ab initio sæculi. Nam quia longitudo domus trecentorum est cubitorum, superior frons orientem tangit, inferior autem usque ad occidentem pervenit. Latus vero sinistrum ad austrum et dextrum ad aquilonem respicit, qui divina providentia decursum rerum sic ordinavit, ut ea quæ in principio sæculi facta sunt, in oriente quasi in principio mundi fierent, tandemque decurrentibus temporibus ad finem sæculi rerum summa ad occidentem descenderet, hoc est ad finem mundi; ideo primus homo postquam creatus est, positus est in paradiso; in plaga orientali, ut inde quasi a principio mundi per omnes terras proflueret universa propago generis humani. Deinde caput regnorum primum in oriente apud Assyrios fuit, novissimis autem temporibus sæculi ad Romanos in occidente positos potestas summa descendit. Incipientibus ergo nobis ab origine rerum omnium et per opera restaurationis secundum longitudinem arcæ decurrentibus ad finem et consummationem universorum, semita strata est per medium sæculi, ut transeuntibus a latere hinc inde pateant quæcunque sive ad aquilonem sive ad austrum, hoc est, ad dextram et sinistram quasi extra arcam in diluvio fiant. Spatiosa quidem, sed non fastidiosa erit ista deambulatio, ubi intrinsecus tantarum rerum varia oblectatio transeuntibus erit obvia, et rursum per fenestram prospicientibus foris tam mirabilis confusio et fluctuatio mutabilitatis mundanæ, oculis longe lateque de alta specula ac firmissima statione intuentibus erit subjecta. I. Ecce ad principium mundi ingredimur, sed ego cum oculos retrorsum flectere incipio quasi extra mundum, et ante tempora quid sit scire cupiens nihil video. D. Ab alto exordio interrogationes tuæ initium sumunt.

LIBER TERTIUS.

Intermissis rebus transeuntibus, inquiritur de divinis. Interloquuntur autem A et R, id est, ut ego interpretor, Anima et Ratio.

A. Quoties Dei æternitatem mente volvo, qualiter aut ubi ante rerum omnium principium existerit, nullatenus comprehendo. Ubi enim esse potuisset, cum non esset aliquid ubi esse potuisset? Hoc itaque meam considerationem perturbat, quod invenire non possum ubi Deus fuit quando præter Deum nihil fuit. R. Si consideres omne quod est, et perpendas totum hoc ubi est, quis extra locus erit? Totum capiat cum nihil sit, quod totum non capiat. Si ergo universitatis locum non invenis, quomodo universitatis auctorem loco concludis? Non enim propterea Deus mundum fecit, ut mundus contineret Deum, quasi stabilis esse non potuisset fulcimento carens, sed sicut æternitate totum præcessit, ita immensitate totum exedit nullo indigens, si neque operis sui perfectione consummatus, cui sine illo, et cum non esset nihil defuit, et ex illo cum factum esset nihil accessit. A. Quare ergo fecit Deus creaturam, si bonum ejus auctum non est per creaturam? R. Charitate non necessitate fecit Deus opera sua, non ut ab eis bonum suum auget, sed ut eis bonum suum impenderet. Fecit enim rationalem creaturam, ut eam in se beatificaret, cui quidem ad obsequium cætera omnia subiecit, seipsum in præmium ad gloriam proponens. Ut ergo laus Dei consummata esset, visibilia et invisibilia omnia nno commercio sociavit, quia rationalem creaturam, quam ad gloriam suam condiderat, partim jussit in sua puritate persistere, partim eam corporeis indumentis et terrenis mansionibus copulans, luteam materiam fecit ad vitæ sensum vegetare. Hæc autem dispensatio Creatoris magnæ fuit machinationis principium, quia in eorum conditione prius ostendere voluit, quod postmodum in eis ipse ex dignatione facturus fuit. Ad ostendendam ergo æternam charitatem, facta sunt exemplaria nova et infirmorum summa imis sociata sunt, quia summorum ima summo omnium socianda sunt, ut quod esset corpus spiritui, hoc esset spiritus Conditori. Nam quia in rebus conditis nihil excellentius est spiritu, nihil terra infirmius vel corruptibilius invenitur, dum corpori humano de terra facta, et corruptibilem materiam habenti rationalem spiritum, id est animam rationalem sociam tribuit, in unum quodammodo consortium summis ima conjunxit, præmittens, scilicet futuræ societatis exemplum, ut quod tunc esset in conditione corpus spiritui, hoc postmodum fieret ex dignatione assumptus spiritus sibi. Sicut enim excellentiam spiritus infirmitati corporalis naturæ conjunxerat una creationis conditio, ita humilitatem creaturæ spiritualis sociare debuerat excellentiæ Creatoris una pietatis dignatio. A. Cum constet ratio-

nalem spiritum, qui ad vegetandum corpus humanum datus est, excellentiorem fuisse in sua puritate perstitisset, quomodo ad charitatem facientis pertinuit, quod ad depressionem patientis accessit? R. Quoniam ad hoc in parte humiliata est, ut in toto sublimaretur rationalis creaturæ conditio, ut mirabilius postmodum sublimis fieret, quo sine miseria prius ex parte humiliata fuisset. Quia enim omnis illa natura socianda fuerat in gloria excellentiæ Creatoris, expediebat ut prius disceret quantum infra illum esset per naturam, quæ copulanda illi fuerat, et quodammodo coequanda per gratiam, ut inde amplius diligeret munus gratiæ in gloria, quo verius cognosceret conditionem naturæ in humiliatione sua.

B Comprobavit ergo Deus potentiam suam fingendo hominem, quam postmodum exhibiturus erat hominem glorificando, ut sciret homo, quod si potuit Deus tam disparem naturam corporis et animæ ad unam fœderationem atque amicitiam conjungere, nequaquam ei impossibile futurum rationalis creaturæ humilitatem, licet longe inferiorem, ad suæ gloriæ participationem sublimare. Et si tanta fuit sapientia Conditoris in societate animæ ac corporis temperanda, ut tam excellenti naturæ non solum pœna non sit vel miseria inferioris consortium, sed hoc ei pro summa pœna constet, cum ab ea lege mortalitatis addicta morti, cogitur pati divortium, quanto magis ineffabilis erit, cum sibi factam naturam eandem per charitatem uniens, illam veram summeque beatam vitam, vitæ alteri a se factæ ad æternam vitam infundens, felicem beatamque unionem nunquam dissidium passuram efficiet.

C A multum tamen charitatis privilegio refragari videtur, quod spiritualis naturæ luteæ substantiæ copulata est, quia licet exemplum illis profuerit ad agnitionem charitatis, qui in sua puritate permanserunt, tamen quantum illis detraxerit gloriæ, qui humiliati sunt, constat. Quapropter, quantum illi amplius gratiæ debent, qui sine depressione edocti sunt, tantum justæ querelæ adversus charitatem habere videntur, qui propter aliorum eruditionem sunt humiliati. R. Sed recompensatur glorificationi, quod datum non est humiliationi, et tanto in exaltatione amplius accipiunt, quanto minus in conditione acceperunt. Quia enim per terram carnis puritati aliorum homo subjicitur, postmodum per gloriam ejusdem carnis ad consortium angelorum sublevatur, ut non solum de sui clarificatione spiritus gaudeat, sed ut illius quoque gloria, cujus infirmitas ei detrimento fuisse visa est, in augmentum glorificationis accedat. Sic igitur plus angelis in conditione datum est, sed hominibus in glorificatione.

plus est collatum, quia in eo quoque ad gloriam conscendunt, in quo paulominus humiliati a gloria inferiores fuisse visi sunt, ut in una charitate similiter gaudeant, qui ad unam charitatem vocati, et ad unam claritatem conditi, unam gloriæ mensuram dissimili licet distributione percipientes exultant. Ergo Deus spiritum rationalem, quem ad suam gloriam condiderat, ita, ut dictum est, dispari sorte disponens, partim jussit in sua puritate persistere, partim ut corporibus terrenis sociatus ad vitam ea, et sensum animaret, illis quos in sua puritate reliquerat, sursum in cœlo mansionem constituens; illos vero, quos corporibus terrenis sociaverat, deorsum in terrena habitatione disponens utrisque regulam obedientiæ proponens, quatenus et illi ab eo ubi erant non caderent, et isti ab eo ubi erant ad id, ubi illi erant ascenderent, ut cum isti pervenissent, illi non discessissent supra id quod facti erant, ad id quod facti erant pertingerent, ut cum eo essent a quo facti erant. A. Quia propositum nostrum ad hominis conditionem specialiter respicit, ad ea quæ de ipso post hæc dicenda sunt, narrationem deflecte. R. Posuit ergo Deus hominem in paradysum quasi in locum disciplinæ et scholam virtutum, ut ibi per obedientiam mandati exercitaretur, accepturus si persisteret præmium, si prævaricaretur, pœnam. Quapropter in paradiso solum bonum, sed non summum positum est, ut in eo quod solum erat bonum a puritate virtus inciperet, in eo autem quod summum non erat bonum esset quo exercitata proficeret. Sed quia homo prævaricando obedientiam deseruit, sententia maledictionis percussus, in ea quam incorruptam acceperat, natura pœnam mortalitatis, quam ad omnem posteritatem suam transmitteret, seminandam accepit. Hic omnes homines ex radice vitiata mortales, procreati, testimonium primæ prævaricationis asserimus. Et quamvis quidem per gratiam ad vitam renascamur, omnes tamen per naturam ad mortem nascimur et damnationem.

A. processus sæculi deinde qualis fuit? R. Protoplastus Adam ejectus a sede paradisi, ut pater fieret qui non erat filius, ex ea quam latus edidit, et costa produxit, duos genuit divisionis signum et divisionis principium, propter quod ex illa perditionis massa jam tunc dividi inceperunt vasa iræ et vasa misericordiæ. Nam justum impius zelando dum noluit mutare quod fuit, non potuit tolerare quod vidit. Peremit itaque frater fratrem affectum naturæ oblitus, et ne periret, signo perditionis accepto, vagus et profugus super terram effectus est. Testem quippe sui sceleris fugere volens, et conscientiam non valens, tremens et stupens, seorsum solus habitare cœpit, propterea societate hominum indignus, quod societatis amicam et concordie vinculum pacem dirupit primus. Adam autem, cum esset centum triginta annorum, genuit Seth pro Abel quem occiderat Cain, eo quod semen justum omnino perire non potuit. Seth autem centum et quinque annorum

A genuit Enos, qui cœpit invocare nomen Domini, non quidem religionis institutor primus, sed paternæ devotionis egregius imitator effectus. Enos vero nonagenarius genuit Cainam. Cainam autem septuaginta annos habens genuit Malaleel. Et Malaleel sexaginta quinque annorum genuit Jared. Jared autem centum sexaginta duos annos vixit, et genuit Henocho. Et vixit Henocho annos sexaginta quinque, et genuit Mathusalem, et ambulavit Henocho cum Deo. Postquam autem genuit Mathusalem, vixit trecentos annos, et non comparuit ultra, quia tulit cum Deo extra homines mansurum, et ultra homines victurum, ut vivus nasciturum, expectaret socium, postea cum socio interiturus. Mathusalem autem cum vixisset centum octoginta septem annos, genuit Lamech. Vixit autem Lamech centum octoginta duos annos, et genuit Noe consummationis terminum, et perfectionis signum sub quo finem haberet iniquitas, reparationem mortalitas, æquitas consummationem (*Gen. v.*). Porro Cain filius Adam, auctor discordiæ et divisionis caput propaginem generationis seorsum extendens, primo genuit filium, quem vocavit Henocho, ædificavitque civitatem, quam appellavit Henocho ex nomine filii sui, ostendens quod in hac vita mansionem quæreret, et ad illam, quæ in futuro sanctis servatur, hæreditatam se posse pervenire desperaret. Henocho autem filius Cain genuit Irad, et Irad genuit Maviael vero genuit Muthusael, et Mathusael genuit Lamech, qui occidit Cain (*Gen. iv.*), ut qui in primo filio suo mansionem dedicaverat, acciperet in septimo perditionem. Sicut econtrario in linea justorum Abel primus occiditur, et Henocho septimus, qui interpretatur *dedicatio*, non mortuus sed translatus memoratur, qui nimirum prius in hac vita mali quidem gaudent, sed boni tribulationem sustinent, et post cum mali pereunt, tunc boni plene a malo liberati ad vitam et gaudium sempiternum pertingunt. Lamech igitur *accepit duas uxores, quarum uniera nomen Ada, alteri Sella (ibid.)*. primus incontentiæ exemplum proponens, prius imitator patris, post interfector futurus. *Genuitque Ada Jabel, qui fuit pater habitantium in tentoriis atque pastorum (ibid.)*, superstitionis scilicet atque avaritiæ inventor, et *Thumal [Jubal]*, qui *fuit pater canentium cithare et organo (ibid.)* lasciviam atque luxuriæ molliem secutus. *Sella quoque genuit Tubalcain, qui fuit malleator et faber in cuncta opera æris et ferri (ibid.)*, furori videlicet arma ministrans. Noeman quoque genuit Sella sororem Tubalcain, quæ undecima generatione sua transgressionem malorum significat, et novissima intentionem demonstrat. Quid est enim quod in generatione malorum femina novissima ponitur, nisi ut patenter detur intelligi, quod pravorum intentio omnis ad delectationem carnalem dirigitur? Omne siquidem quod agunt in hoc fine constituunt atque inde Dei præcepta transgrediuntur unde se ad promissa ejus non extendunt.

A. Valde admiror, et stupeo in memetipsa cum

dispositionem divinam in rebus transactis considerare quoniam ex ipsa rerum prætereuntium ordine nescio quo pacto fixam quamdam providentiam attendo.

R. Quid mirum? Quia enim Deus nobis per opera sua loquitur, quid aliud quam vocem loquentis ad nos percipimus, cum oculos mentis nostræ ad consideranda mirabilia ejus aperimus?

A. Perge igitur, et prosequamur ea quæ restant, ut in his quæ facta sunt invenire possimus eum qui fecit. R. Breviter ad memoriam revocanda sunt quæ diximus. A primo namque parente incipientes duas generationes seorsum extendimus, alteram per Seth, quæ numeri simul et progressionis suæ metam in denario collocavit, alteram vero per Cain, id est malorum, cujus porrectionem septenarius continuit, multitudo autem usque ad undenarium se effudit. Præceperat autem Deus, ne generatio justorum propagini impiolem misceretur, ne forte succum amaritudinis traheret, si vitiatæ radici inserta fuisset. Primo servabatur mandatum Dei, permansitque diu utrorumque discreta religio. Procurrente anni tempore dum mora negligentiam aleret, simulque cupiditas persuaderet præsumptionem, vicit tandem amor carnis reverentiam Creatoris. Et *videntes filii Dei filias hominum*, hoc est fideles impiorum filias, *quod essent pulchræ*, elegerunt sibi ex omnibus quascunque voluerunt, et *ingressi ad eas genuerunt* homines peccatores, semen nequam, qui per impiam superbiam Deum contemnerent, et malis quotidie operibus iram atque furorem ultionis divinæ in se provocare non timerent. Et *pœnituit Deum quod hominem fecisset in terra* (Gen. vi). Pœnituit Deum, non sui mutatione sed nostri. Pœnituit, non quia ipse male fecerat, sed quia quod bene fecerat ipse, a bono defecerat. Ideo pœnituit Deum non corrigendo quod fecerat, quia bene fecerat, sed corruptum cernens quod ipse sine corruptione ad incorruptionem creaverat. Non ergo pœnituit eum de suo, sed de nostro pœnituit eum pro suo, quia quod suum erat bonum erat, quod nostrum erat malum erat, et in suo erat. Non enim alibi potuisset esse malum, quod nostrum erat, nisi in suo quod suum non erat, et ideo mota est pietas, ne periret bonum a malo, quod factum non erat ad malum. Pœnituit ergo Deum quod hominem fecisset in terra, et voluit delere de terra quod malum erat in terra, et nisi justus stetisset coram eo, periisset radix generis humani cum vitio suo et totum corruptum cum corruptione subiisset judicium, nisi misericordia interveniente et gratia veritas liberasset justum. *Noe enim invenit gratiam coram Domino, et erat Noe vir justus atque perfectus in generatione sua* (ibid.), et ideo invenit gratiam, quoniam, etsi erat comparatione pessimum justus, ut placere debuisset ne periret, erat tamen cur et ipse judicium evadere non potuisset, nisi gratiam inveniret. Invenit ergo gratiam justus ne periret, quia etiam hoc prius ex gratia præceperat, ut justus esset, et subeunte mundo

exterminium servatus est in mundo sine mortis periculo, qui vixerat in mundo sine dolo. Justus quippe erat nec sine peccato erat, sed sub peccato non erat, quia gratiam invenerat. Propterea monstratum est ei in quo salvus esse potuisset, lignum, et venientibus aquis illæsus permanere sub arcæ culmine, quam ipse fabricavit jubente Deo, ut in futuro sæculo semen servaretur.

Amo igitur sexcentesimo vitæ Noe *inundaverunt aquæ diluvii super terram* (Gen. vii), et deleta est omnis caro de sub cælo in terra. Et erat *Noe in arca ipse, et uxor ejus, tres filii ejus, et uxores filiorum ejus* (ibid.), octo animæ ut viverent et non perirent cum mundo in signum futuræ posteritatis, et sacramentum resurrectionis, qui primum judicium in aqua salvi evaserunt, ut consummationis in igne formam demonstrarent.

A. Magna valde et stupenda sunt universis opera Dei, quibus non solum præteritorum scelerum exercet judicium, sed et futurorum format exemplum. Quæ mens in horum consideratione non corruat, ut non dicam subsistat, nec tota dissolvatur a semetipsa in perscrutatione? Sed quia ipsa, quæ pro miraculo et districtione pertimescimus, pro veritate libenter amplecti debemus, ut ea non sentiamus ad damnationem, semper audire ad eruditionem studeamus. R. Noe intra claustra arcæ sævientis diluvii periculo tutus columba indice in ramo olivæ virentis cum didicisset, quod cessassent aquæ super terram, exivit de arca Deo referente claustra, ac patefaciente in principium sæculi venturi. Et educta sunt pariter omnia animantia, quæ inibi servabantur in posteritatis propaginem super terram. Sed et Sem, et Cham, Japhet, filii ejus, et uxores eorum cum eo: et cœpit iterum mundus alio exortu prodire prioris generationis damna compensans (Gen. vii-x). Et erat genus humanum, stirpe jam triplici, totum ut cresceret, quo ex una radice prodierat. Sem ergo et Japhet honorem dantes principio suo benedictionem meruerunt super terram et multiplicati sunt in hæreditate promissionis. Cham maledictionis hæres in filio suo dolorem possidet quem ipse prior intulit paternitati. Disseminatum est deinde genus humanum, et multiplicata sunt iterum mala, et supervenerunt pariter excogitantes cogitationes malignas, ut se contra Deum erigerent, et ædificarent ædificationem in cælo, qui corde erant in terra. Hoc fecerunt filii hominum provocantes iram de excelso, nec recordantes judicium mutuenda, et putaverunt ascendendo sine pœna peccare, ut aquam evaderent in igne judicandi (Gen. xi) Et ecce machina illa contradictionis in sublime cacumen extulerat, et lætabantur impii vota sua completum iri in malum, cum subito respectus desuper linguas omnium confundens malignam conspiracyem dissipavit et dispersi sunt ex eo loco in omnem terram malitia non recedentes ab invicem. In hoc tempore surrexit Heber patriarcha magnus, ut non deficerent viri virtutum, qui nomen bonum et dilectum Deo posteritati reliquit, ut sciant ii, qui Deo placent.

quoniam transire oportet et recedere a generatione pessima. Deinde venit Abram (*Gen. XIII*), nominis patrum hæres, et egressus jubente Deo de terra sua, de Ur Chaldæorum transivit, ut veniret in terram promissionis quia illam promiserat ei Deus. Hæc est terra dilecta Deo, quæ ab initio fundata est, et præparata iis, qui hæreditatem possidebunt, non illa gentium quæ contaminatur ab impiis, sed illa, quam non vident. nec inveniunt nisi beati. Hæc terra in cœlis est figuram habens in terra, non quod bonum hominis in terra sit, sed quia signo in terra quæritur, quod in cœlo a spiritu possidetur. In terram itaque Chanaan venit Abraham, et fuit peregrinus in ea omnibus diebus, spe promissionem expectans, et non minoratus est obedientia propter dilationem, ut non immolaret unigenitum, in quo promissionem acceperat, si providentia divina voce desuper lapsa dextram non cohibuisset parentis (*Gen. XXII*). Post eum successit Isaac sacrificium vivum, stans pro patre in gaudium, et ipse decedens reliquit Jacob successorem, qui fuit luctator fortis, ut vinceret et benediceretur. Ex quo duodecim tribus ortæ sunt, et populus sanctus Israel. Post hoc Joseph a fratribus venditur (*Gen. XXXVII*), quem mox secutus pater, cum septuaginta animabus in Ægyptum venit, ut habitaret ibi in tempore angustiarum. Mortuo autem Jacob et filiis ejus, cœpit multiplicari Israel, et crescere vehementer, ut manifestum fieret quod Deus Hebræorum Dominus esset in universa terra. Jam enim erat populus Dei, et gens sancta segregata ab impiorum natione, ex eo pullulare incipiens quo Abraham exivit de Ur Chaldæorum, ut separetur ab iis, cum quibus habitabat, et non fieret unum cum iis, ad quos pergebat. Propterea ergo populus Dei divisus ab impiis a generatione sua primum modicus ut cresceret, ut sciant qui recta gradiuntur via, quoniam oportet a parvis incipere, ut ad magna perveniatur. Potens est enim Deus noster modica exaltare, et alta deprimere, ut non habeat homo fiduciam in magnificentia sua, quia spes hominis mortalis est sicut ipse homo.

A. Magni isti et potentes virtutibus viri in sæculis suis, cum quibus Deus locutus est secreta sua, qui oculis suis antiqua viderunt, quæ nostra generatio miratur præterita. Velim autem nosse quales illi fuerunt, inter quos isti conversatione probati placuerunt, ut alterutrum hinc honorum æmulatio provocet, illinc malorum despectio exemplum patientiæ confirmet. R. Erant temporibus illis mali potentes in sæculo numerositate, et viribus atque divitiis in tantum superiores, ut honorum vita inter eos posset esse, sed cognosci ab eis per paucitatem non posset. Jam tunc enim regna mundi in filiis hujus sæculi cum magno fastu et pompa surgentia, a quatuor plagis mundum cinxerant quasi proprium possessura; Assyriorum ab oriente, ubi primus regnavit Belus; et Sycionorum ab occidente, ubi primus regnavit Agialeus et Sytharum ab aquilone, ubi primus regnavit Thamas; et Ægyptiorum a meridie, ubi primus re-

gnavit Mineus. Sed Assyriorum regnum potentia et viribus famosissimum post Belum Ninus filius ejus obtinuit, qui patris affectum orbatu consolari volens sculptilibus ad paternam imaginem fabrefactis idololatriæ exordium jecit. Dum enim memoriam parentis per vultus sculptiles apud homines perpetuam facere voluit, posteris causam primam nescientibus exemplum erroris reliquit. Videntes enim homines putaverunt divinum aliquod imaginibus præsentari, et culturam exhibentes sculptili Bel fecerunt, famosum malum in terra. Inde alii post alios mutuato [*al.* imitato] errore cum nomine, singuli per linguas suas una vanitate diversa numina, Bel et Belial, et Baalim, Beelzebub quoque et Beelphegor vocaverunt. Et sic quidem sculptilium culturam humanus error suscepit, quam prius stultitia humana vana pietate instituit. Ninus autem regnum Assyriorum virtute et industria ampliando totam pene Asiam tandem suæ ditioni subjecit, qui et Zoroastrem regem Bactrianorum bello superans interfecit, et ejus malefici codices igne concremavit, ut Dei justitia, quæ cuncta disponit, recte in hoc victoriam præstitisse videatur impio, ut impietas non regnaret. Hujus itaque anno quadragesimo tertio Abraham patriarcha natus est, qui tunc quidem obscurus latuit inter potentes hujus sæculi, magnus futurus et excelsus in regno Dei. Post Ninum Semiramis uxor ejus gubernandum suscepit imperium, quæ virilem habitum assumens, virtuti artem superadjiciens. Indos quoque extremos populos bello perdomuit, et ad ultimos usque fines terræ dilatans imperium, Babylonis muros incredibili humanis mentibus amplitudine extruxit, confusionem extollens ut iret ipsa in opus suum. Nam tandem in ultima confusione a filio per incestum cognita abominandum cunctis scelus perpetrans, primum viscera sua per libidinem polluit, postea in viscera sua ulciscens in parricidio maculavit, justo scelere ab eo interfecta, quem scelere majori ipsa necaverat [*al.* polluerat]. Suscipiens ergo filius post mortem matris lugubre imperium hæres factus est, et tyrannus, trucidatæ parentis successor violentus effectus. Post hunc cucurrit Assyriorum imperium exempla scelerum ad posterum transmittens, ut in libidine æmper et sanguine versarentur, qui libidinis pariter et sanguinis tam crudele ac detestandum ab initio documentum acceperant. Nec enim decuit Babylonis regnum aliis studiis ampliari, nisi ut immunditia et crudelitate grassarentur filii confusionis. Et quis omnes horum temporum pestilentias et confusiones enumerare queat, quæ per orbem terrarum regna mundi invicem se collidentia passa sunt? Nam et Scythæ, et Amazones his temporibus seminarunt novum ac singulare malum in terris; et Ægyptus supra se vires effundens, et quasi intumescendo terminos suos egrediens, dum aliena inconsulte appetit, propria amisit, multa sunt alia, quæ dinumerare si nunc conaremur, ne illis quidem solis propositum nostrum sufficere potuisset, sed nos in parte totum judicantes, videamus quanta sit confusio

hujus mundi, et quemadmodum nihil tutum esse possit in terra, gratias agentes quod hæc omnia mala jam mente secunda contemnimus, et quasi de tuta statione fluctuantem, et bullientem in se mundum sine periculo admiramur. A. Reverta-

mur iterum ad domesticam narrationem, quia magis nunc libet audire quæ vera sunt, quia vana et falsa audiendo quantum illa fastidio, tantum ad ista inardesco.

LIBER QUARTUS.

De inquisitione mysticæ arcæ, et de contextu historiæ sacræ et profanæ, per quam cognoscitur etiam regnorum instabilitas; concluditque, rebus transeuntibus prudenter utendum. Loquitur autem in exordio, ut opinor, Ratio significata per R.

Cum tempus jam advenisset, ut educeret populum suum Deus de Ægypto, apparuit Moysi in rubo per ignem ostendens charitatem (*Exod.* III); quia ipsa est, quæ liberat a morte, et non est qua Deus ad hominem veniat nisi per charitatem. Dedit ergo mandatum, ut educeret filios Israel de Ægypto in prodigiis, et plagis, et portentis, ut ostenderet mirabilia sua, et scirent omnes gentes, quod Deus ipse est omnipotens. Venit Moyses in præcepto, et scindens mare Rubrum virga aperuit, ut daret viam populo eunti ad salutem. Educta ergo sunt agmina filiorum Israel de Ægypto per semitam abyssi, quos Pharaon secutus in virtute sua cum curribus et exercitibus absorptus est quasi non fuisset, et populus liberatus laudem Domino decantavit (*Exod.* XIV). Dehinc per deserti viam gradientes cœleste obsequium comitatur in columna nubis et ignis præeunte viam ostendens in invio, in æstu umbram præbens, et lucem in tenebris (*Exod.* XIII). Cœli manna pluerunt, et spiritus congregavit volatilium multitudinem. Petra autem fudit potum ad mensam filiorum Dei. In tantis mirabilibus significavit se Deus hominibus, ut in Sina legem daret, et mandata, et tabernaculum cœlestium imaginem, et arcam fœderis æterni cum tabulis consignatis. Post annos quadraginta ascendit Moyses in montem, et vidit terram de longe, et contestatus populum de ritu sacro mandatorum decessit in pace (*Deut.* XXXIV). Tunc Josue minister ejus surrexit, et traduxit in terram promissionis filios Israel. Non enim potuit Jordanis sustinere sacra mirabilia, sed deterritus fugit, et viam patefecit, ut transirent agmina exercitus pugnaturi (*Josue*, I). Tunc Josue gentes præliis delevit et divisit terram tribus duodecim in funiculo distributionis (*Josue*, XV). Post hunc Othoniel populum judicavit, et Sangar sexcentos stravit viros vomere (*Jud.* III). Aioth in populi liberationem periculo se dedit, et regem alienigenam mundius crudelis exstinxit. Debbora quoque in verbo prophetia confortata, Sisaram in torrente Cison, et Jabin, multitudinem eorum dispersit, et delevit hostes Dei victoria gloriosa (*Jud.* V). Dehinc Gedeon vellus expandit in arca, et rore concepto, et ipse novo triumpho lagenas et lampades cum trecentis a flumine portavit, ad bellum (*Jud.* IX). Abimelech autem cerebro excusso, et vertice contrito parabolarum omen invenit rham-

mus a lignis silvarum conculcatus (*Jud.* IX). Post hæc Thola, et Jair Judices fuerunt temporibus suis (*Jud.* X). Dehinc Jephthæ pro victoria belli voto obligatus filiam immolavit, crudele posteris pietatis relinquens exemplum (*Jud.* X). Post hunc venit Abessan judex populi, cui successit Abialon, et ille moriens judicem Abdon habuit successorem (*Jud.* XII).

Hujus temporibus famosa illa cunctis malis suis Troja Myrmidonum manibus excisa concidit, cujus ærumnas, et lamentabiles casus ne te a proposito divertam narrare devito. Post Abdontem venit Samson fortissimus, et ipse salvavit populum suum tempore suo mirabilibus magnis (*Jud.* XIII). Mille viros stravit in mandibula capitis asinini, cum arma non haberet, spiritu irruente in eum (*Jud.* XV). Et portæ fores cum postibus ejus extulit in humeris ad terrorem inimicorum suorum (*Jub.* XVI). Mulier una vicit invincibilem, et virtutem horrendam cunctis feminæ petulantia emollivit. Captus gaudium fecit inimicis suis, et damnatus tenebris sempiternis molæ gyrum ducere jubetur, opprobrium superbiorum. Sed virtus deifica jam satis ludificato illabitur, et capillo capitis pullulante pristinum robur membris marcentibus reparatur. Quassat columnas lacertis et manibus, et ruente culmine morte sua ulciscitur in hostes (*ibid.*). Plangit Israel, quem miratur salvatorem suum, et quem vivum exegit ad mortem, mortuum agnovit redemptorem. Hinc Heli, quadraginta annis populum judicavit, et ipse stultitiæ suæ exemplum efferens, dum filiorum suorum intemperantiam cohibere distulit, pœnam cum filiis pereuntibus corruens dedit (*I Reg.* I). Tunc arca Dei in alienigenas deportatur propter peccata populi, sed cadens Dagon truncatus majestati contestatur (*I Reg.* I). Dehinc secreta pudoris putrefacta superbos compellunt consortium timere sanctitatis, et sic arca testamenti ad cultores pietatis remissa est. Surrexit Samuel propheta sanctus (*I Reg.* X *et seq.*), et unxit regem populo, et Saul mandatum non servans abjectus est, obedientiæ virtutem reprobationis exemplo confirmans. Post hæc in Bethleem mittitur in lentisco olivum, et exquiritur inter fratres puer David, qui pascebat oves in deserto, ut rex esset in Israel. Spiritus autem recessit a Saule, ut requiesceret super David, et cum vesania torqueretur impius,

cithara modulamine mystico impetum mitigavit. Cadit Philistæus in gladio suo, et lapide fundæ, et gloriosus bellator capite amputato Goliath tropæum reportavit. Hinc motus invidia rex persequitur innocentem. Sed manus omnipotentis fortiter dirigebat, donec in solio regni humilem collocaret. Cadit in Gelboe Saul, et Jonathas; sed David dilectionis memor planctum levavit super eos. Propterea exaltatus est et magnificatus valde, et nominatus in universa terra. Subjecit hostes in fortitudine, et mensus est terram inimicorum suorum. In diebus ejus exaltatum est regnum Israel, et ipse magnificavit gloriam, et addidit ut ampliaret cultum sanctitatis (*II Reg. I et seq.*). Post eum surrexit Salomon filius ejus (*III Reg. I. et seq.*), qui ædificavit templum Domino, et ostendit sapientiam suam in operibus suis. Non enim erat sapiens in terra sicut Salomon, quem repleverat Deus scientia et intellectu, ut investigaret omnia, et esset scrutator mirabilium secretorum. Sed species carnis decepit cor ejus, et corruit prudentia in conspectu pulchritudinum exterarum. Propter hoc Deus scidit regnum ejus in manu filii ejus, et dedit illud servo suo Jeroboam filio Nabath, ut prævaricatio surgeret in Israel. Tunc recesserunt decem tribus, ne essent cum domo David. Sed Judas stetit cum fide, ne rueret gloria Hierusalem. Jeroboam filius Nabath excogitavit malitiam de corde suo, ut firmaret impietate thronum suum, et constituit vitulos aureos, ut gloriam tolleret ab Israel. Ibi cecidit Israel, et Ephraim præcipitatus est, et dereliquerunt Dominum, et abierunt in nihilum, ut delerentur a terra. Tunc surrexerunt prophetæ, et viri scrutatores, et locuti sunt in spiritu, ut averterent indignationem. Et venit Elias Thesbites (*III Reg. XVII*) cohibens pluviam de celo, et rorem ne stillaret super terram. Ipse traxit ignem et descendere fecit flammam desuper in ira furoris Domini, ut ostenderet virtutem ex alto (*IV Reg. I*). Prophetæ Baal corruerunt coram eo, et prævaluit solus in testamento sancto, ut daret gloriam Deo. Mortuus surrexit in prece ejus quasi dormiens suscitatus, et ipse curru igneo raptus in æthera non visus est ab hominibus ultra super terram (*IV Reg. II. et seq.*). Eliseus rapta chlamide divisit Jordanem, et transivit ut staret in loco ejus spiritu duplicato. Ipse dulces fecit aquas, et cibum mortis condimento mitigavit, revocans et ipse animas abeuntes in tabernacula sua. Agmina missa alia via produxit ad conspectum principis demonstrans in mirabilibus multitudinem curruum ignitorum. Michæas Dominum vidit in solio suo, et regem ipsum constanter arguens, non timuit in comminationibus suis (*Michæ. I*). Jonas ceto absorptus item in siccum projicitur, ut nuntiet in mandato Ninivitis subversionem (*Jonæ. I, II*). Isaias propheta videns et ipse thronum Excelsi ventura prædixit, et consolatus est Hierusalem in tempore angustiae (*Isa. I et seq.*). Sed in his omnibus non sunt reversi filii Israel a viis suis, ut redirent ad Dominum. Sed ipse quoque Ezechias, qui placere videbatur

A Chaldæis, revelavit secreta in gloriationem. Propterea dicit Deus ut traderet populum suum in manus Chaldæorum, et misit Jeremiam sanctificatum ex utero ut ventura prædiceret. Nam Israel persistens in aversione ad Assyrios abierat, et Juda cum Hierusalem non timuit provocare Dominum in iracundia magna. Idcirco locutus est super eos abjectionem, et venit rex Babyloniae, et transtulit Judam in terram suam in Chaldæos, ut deserta esset sanctificatio. Sed Ezechiel, et Daniel potentes in mirabilibus, viderunt visiones, et regna ventura, et consolati sunt peregrinationem in terra aliena.

Post annos septuaginta revocavit Dominus populum suum in Hierusalem, et Esdras, et Nehemias, et Zorobabel ædificaverunt templum et civitatem. Jesus sacerdos magnus populum gubernavit in tempore suo, et reliquit infulis honorem post se in generationes. Sed cum furor indignationis advenisset, surrexit Mathathias cum filiis suis ut defenderet legem Domini, et prævaluerunt viri virtutum, ut non in perpetuum dominaretur iniquitas. Judas Machabæus terror inimicorum suorum accinxit se ad prælium in fortitudine, et fugavit agmina, et exercitum gentium contrivit, ut staret Hierusalem. Post hunc surrexit Jonathas frater ejus, et dedit se periculo pro gente sua, et ipse salvavit eos in tempore suo. Post hunc Simon frater ejus suscepit imperium, ut pacem poneret in terra. Sed fraude circumventus proximorum decessit, exemplum virtutis posteris relinquens. Joannes autem filius ejus vir gloriosus pro patre stetit munimentum populi temporibus suis. Sed filii prævaricationis pactum testamenti tenere noluerunt, et ideo translatum est regnum ad semen alienum. Venit enim Herodes, qui non erat de Israel, et arripuit sceptrum dominationis in populum, ut ad exortum coelestis imperii carnale regnum deficeret, et promissus a sæculis rex Israel cum non esset sceptrum in Juda, ut prophetia impleretur, æternum reciperet quod temporale transierat.

A. In exordio magnarum rerum ab integro potius sermonem formare debemus, et idcirco placeat, ut prius ea, quæ de superiorum temporum excursu adjicienda sunt, explicentur, ut in his, quæ ad salutem veram suscipere oportet, finem faciamus. Dic ergo nunc breviter, quas in his, quæ modo cursim transisti, temporibus mundus in suis concussionibus et fluctuationibus passus sit. Hoc enim conducit, ut ad nostra recentes iterum veniamus. **R.** Assyriorum regnum, cum multa tyrannide, et sanguinis effusione mundum longe, lateque oppressisset, novissime ad regem vastatorem sui devolutum est. Qui gloriam præcedentium regum vita ignominiosa obfuscans, quasi vir in feminam (primæ commutationis transverso ordine) abierat, ignavia et turpitudine universis odiosus. Hunc Arbaces præfectus Medorum obsidens vitam miseram miserabiliore morte finire coegit, regnumque illud (crudelitate sua ubique famosum) subito prosternens potestatem in Medos traduxit.

Medorum postea regnum Persæ sub Cyro rege destruxerunt; qui et ipse Chaldæorum imperio obtento Babyloniam illam a sæculis famosam et obtinuit et delevit, ne ultra gloriatur mundus in sublimi. Cyrus, rex Persarum, magnificus triumphis, tantis rebus effectis nihil ultra sibi obstare putavit, et Tanaim transiens Scytharum regnum manu horrenda invasit. Sed ut ostendatur, quod homo gloriari non debet in semetipso, sanguinem, quem vivus sitiit, mortuus bibit. Deinde Persarum regnum cum multa diu superbia et crudelitate effervens Macedonum tandem manibus subvertitur, et comminutum (quasi per membra corpus pestiferum) dissipatur; hinc Ægyptus reges suos armata tyrannide. Syria vero, et Asia, et Græcia viscera sua mutua crudelitate dilacerant, quousque tandem (cum tempus advenisset ultionis) Roma potestatem suam exaltans omnium regnorum cumulum æmulatur. Sic alternis agitationibus mundus nunquam stabilis esse potest, sed quidquid alteri accrescit, ut surgat, alteri decrescit, ut corruat. A. Satis est hæc modo pro exemplo miseræ commemorasse, ut ad ea rursum, quæ nos præ oculis semper habere oportet, et nunquam oblivisci, citius revertamur. Hoc ergo nunc, ut arbitror, primum commemorandum secundum narrationis seriem, quemadmodum deficientibus regibus legitimis in Judæa, et arripiente alienigena principatum rex cœlestis sui adventus quasi in hoc causam esse commodiorem voluerit, ut suum vindicaret imperium. R. Licet pro Judæa imperio totius mundi Factor et Dominus ad terras non descenderit, qui totum mundum suo adventu salvare disposuit, tamen quia in Judæa tantum prophetiæ præcesserant, et illis nuntiatus fuit, qui electi erant quasi ministri per quos dispensatio salutis omnium ageretur, propterea adventus sui principium ex eis congrue moderari debuit, qui non pro eis tantum, sed pro omnibus fuit nasciturus. Tamen ei diligentem statum universitatis attendimus, non minus adventum illius ex regno gentium, quam Judæorum intelligi posse manifesta ratione invenimus. Quia enim ille et Judæorum regnum quasi suum vindicare, et gentium regnum quasi contrarium expugnare, et sibi subjicere venit, idcirco et in Judæa alienigenam regnantem, et in gentibus (collectis quasi in unum viribus) regnum stabile ac robustum invenire voluit. Neque enim decuit, ut adversarios tunc aggrediretur expugnandos, quando collapsis viribus in semetipsis ruituri viderentur, ne forte victoria non fortitudini vincentis, sed subacti potius infirmitati ascribenda putaretur. Idcirco expectavit donec mundus totus in unum vires suas conflasset imperium, et Roma victrix super regna omnia superbo fastu caput extulisset. Tunc ergo dominante superbia humilis venit, ut in sua humilitate celsitudinem mundi sterneret, manifeste demonstrans quantus in sua majestate foret, qui in nostra infirmitate positus, universa subjecit. Nascituro igitur in carne humana Dei Filio, angelus ad virginem mittitur adventum nuntiaturus

A majestatis, ut virgo, quæ nova lege paritura fuit, novo modo conciperet. Sic Virgo credula Verbum concepit per aurem, ut immaculatam conceptionem generatio incorrupta sequeretur. Natus est ergo in Bethlehem panis cœli, ut reficeret mundum languidum, et positus in præsepio significavit se esse pabulum animalium sanctorum. Huic angeli cum splendore lucis venientes locuti sunt in terra pacem de excelsis et pastores currentes ad præsepium juxta eis datum signum in pannis invenerunt involutum.

B Stella Magos rutilans desuper excitavit, et radio splendoris sui cultores Numinis nova novos conduxit ad cunabala. Suscitantur prophetæ, et currunt obviam venienti, Simeon et Anna, expectantes redemptionem Israel, et suscepto in ulnas puero, mundo nuntiant Salvatorem. Dedicata autem primum Hierusalem civitates sancta adventu suo, ut etiam gentes visitaret, in Ægyptum deportatur ubi, completo tempore quod prædefinitum erat, quasi post introitum gentium ad colligendas iterum reliquias Israel in Judæam revertitur. Interim currente tempore cum virum implesset ætate corporis, æternitatis Dominus, venit ad Joannem apud Jordanem, ut aquas criminibus diluendis suo ingressu sanctificaret, ubi cœlis apertis, et throno Dei desuper coruscante, Spiritus sanctus in specie columbæ descendit super eum, voce pariter delapsa: Tu es *Filius meus dilectus, in quo complacui mihi* (Matth. III). C His mirabilibus completis tremente Baptista ascendit de Jordane Filius Dei, et exemplum formans conservandæ sanctificationis desertum petiit, habitans eremum in jejunio quadraginta dierum et noctium. Sed ut ostenderetur, quod vita hominis super terram tentatio est, et quod ubique, pugnando vincere oportet, admissus est hostis voluntate permittentis, non sævientis potestate, et proponens suasiones ineptas ratione confutatur, potestate puniendus. Dehinc victor obsequio angelorum honoratus, post jejunium sibi salutem hominum essuriens procedit ad publicum, et manifesta mundum exhortatione contestans nuntiat venisse regnum cœlorum. Pœnitentibus veniam spondet peccatorum, persistentibus in crimine D pœnas venturas gehennæ tormenta in judicio extremo præparata annuntians. Et ut veritas ubique manifesta fieret, et nullum latere potuisset, qua via hominem ad vitam redire oporteat, elegit duodecim discipulos ut irent in mundum universum prædicare Evangelium regni, et verbum vitæ hominibus. Ipso autem completo mysterio, et mortem morte sua triumphans, cum reversus fuisset ab inferis spoliato tartaro, videntibus discipulis suis ad dexteram Patris æterni perenniter victurus ascendit, mittens illos in mundum testificari resurrectioni vitæ, et baptizare in remissionem peccatorum credentes in eum. Contestantibus autem angelis venturum ad judicium, et judicaturum mundum in operibus suis, in terrore horribili paventes, continuo profecti sunt pronuntiantes gentibus universis sacra mirabilia. Repleti etenim

Spiritu sancto, miraculis multis et prodigiis ver-
 bum confirmaverunt, et cœperunt homines con-
 currere undique stupentes et admirantes in his
 quæ fiebant pavescenda. Tunc mundus infremuit,
 et antiqui erroris ritus corruere cernens amata
 relinquere noluit, nec suscipere incognita. Truci-
 dantur itaque præcones veritatis, ne falsitas sub-
 vertatur, sed patientia morientium irrefragabile
 præbuit vivis testimonium veritatis. Cadentibus
 igitur granis paucis seges multiplicata surrexit,
 quia inde auctus est in vivis numerus fidelium,
 unde in morientibus minui videbatur. Mirare
 ergo in duodecim viris mundum debellatum, et
 qualibus non est multum laboris ostendere, ut
 miraculum Dei, non hominum sit opus eximium.
 Pauci numero et despicabiles sapientiam mundi
 sine eloquentia infatuaverunt, vires autem et fe-
 rocitatis impetum patientiâ prostraverunt. Et
 surrexit fidelium numerus in universo mundo,
 aucta fide et florente disciplina exornato sancto-
 rum populo, exsultantibus animis pro regno cœ-
 lorum et vita perpetua in pressuris alacres effecti.
 Tunc ingemuit diabolus vinci se arte sua, et
 oppressum iri in eo, quo se existimavit servos
 Dei oppressurum. Vidit enim mundus nova bella,
 et victorias insperatas, et contemni se in flore suo
 miratus est prius amatus sterilis. Milites autem
 Christi regem suum sequentes nec minis, nec
 blandimentis teneri potuerunt, quippe qui pros-
 pera promittentem despexerunt, nec timuerunt
 adversa comminantem. Propterea cœlestis vita in
 terra colebatur, et virtutum flores quasi de para-
 diso Dei in deserto sæculi pullulare cœperunt. Alii
 martyrio rosas, alii lilia castitate, alii puritate
 violas plantaverunt, et omnes sanctorum populi
 mundum sua præsentia et virtute vernantes de-
 coraverunt. Alii miraculis coruscaverunt, alii vir-
 tutibus et signis effulserunt, alii secreta cœlorum
 videre meruerunt, alii ventura prænuntiaverunt,
 alii dæmones ex obsessis corporibus fugaverunt.
 Alii gratia sanitarum mirabiles apparuerunt. Alii
 in populis virtutum exempla efferentes posterioris
 imitatione digni exstiterunt. Alii secreta eremi
 penetrantes interioris hominis habitum studiosis-
 sime coluerunt. Hi sunt adhuc quos mundus pa-
 riter minatur et odit, quorum licet humilitatem
 superbus despiciat, conversationem tamen attingere
 non potest infirmus.

A. Quemadmodum in patribus antiquis exempla
 subjecta virtutem docuerunt, ita nunc oportet
 æmulationem proposita inspectione novis exem-
 plaribus suscitare. R. Duodecim viri in primis
 mundum debellaverunt electi a Christo in mira-
 culum concertationis, ut veteres figuras nova ve-
 ritate adimpleret. Vellus enim carnis jam rorem
 conceperat Deitatis, et electi de cunctis flumine
 hausto cum lagenis et tubis ad prælium perrexerunt.
 Non fuerunt arma miraculo pugnaturis,
 sed lampades latuerunt dum vasa testea frange-
 rentur. Dextræ tubas bajularunt, ut in omnem
 terram exiret sonus eorum et honor verbi corpo-
 ris obsequio in sui clarificatione uteretur, dum

conscissis viribus in morte carnis lampades mira-
 culorum coruscarent. Non ergo stare potuerunt
 hostes visis mirabilibus contra Dei bellatores, et
 castra Madiam in toto mundo timore constricta
 luminicoruscanti reverentiam præbuerunt. Petrus
 autem vexillum efferens crucis primus hostes
 aggreditur, et ut impios sacerdotes debellaret
 assumpto secum Joanne Verbi amico ascendit in
 templum. Ad imperium autem libentis claudus
 prosiliens statim turbas populorum in unum con-
 gregavit, et contestante Petro in conspectu omnium
 resurrectionem in Christo (vitæ et mortis indicium)
 agmina multiplicavit in millibus. Post hæc in syna-
 goga pontificam contumaciam humiliavit rationis
 constantia, quia reserato carceris ingressu, angelis
 famulantibus, in templo docuerunt. Cum autem
 quinque millia hominum docentibus apostolis
 credidissent, tribus millibus adjunctis, consum-
 matus est numerus ad beatitudinem consignatus.
 Sed hostes zelantes tantam gloriam ferre non
 potuerunt, et quia digni inventi non sunt qui re-
 ciperentur in vocationem acquisitionis, medicos
 salutis ejecerunt. Tunc Philippus elevata lampade
 signorum tuba prædicationis insonuit, et anti-
 quum prophetarum certamen consummaturus
 Samariam aggreditur veterem eorum parentem.
 Jamque enim elevatus in curru Agnum prædica-
 verat immolatum prophetarum excipiens exco-
 lenda novalia, et ideo alienigena baptizato, ab
 alienatis revocavit. Matthæus Æthiopiam, Bar-
 tholomæus et Thomas Indiam, Andreas Achaiam,
 Joannes Asiam, Simon et Judas Zelotes Persidem,
 et caput illud antiquum superbis Babyloniam
 aggressi subegerunt. Paulus vero ultimus tem-
 pore, primus certamine Græciam magnam, et in-
 sulas regionum ab Hierusalem ad fines multos
 perdomuit, ut tandem cum Petro principe consors
 potestatis in culmine mundi triumpharet. Deinde
 milites ducum industria exercitati quæ comme-
 moranda et digna relatu gesserint, si cuncta dici
 non possunt, non sunt silentio prætereunda uni-
 versa. Primus Stephanus audens præeuntem regem
 secutus ad prælium, hostes provocavit, sine for-
 midine consistens in multitudine inimicorum, et
 cum fremerent indignantes, et unum multi supe-
 rare non possent, ille Jesum ad dexteram Dei
 videre contestatur, ut quo propugnatore in auxilio
 opportuno invincibilis esset turbæ ostenderet. Sed
 cum lapides torrentes ad impetum ferocium voli-
 tarent, nocentes miseratus genua curvavit in pre-
 cem, ibique immaculatum Deo spiritum commen-
 dans Sauli conversionem obtinuit cum salute
 multorum. Jacobus autem pertinaciam Judææ
 non abhorrens gladio triumphavit pœnam relin-
 quens tyranno, ut sanctorum patientia demons-
 tretur in sustentatione ordinata habitura iudicium
 cum patientia. Hinc alii atque alii fortiter agentes
 per diversa præliorum certamina constantiam te-
 nuerunt, ut in omni gente fidei palma floreret, et
 qui electi fuerunt ab initio, intrarent in repro-
 missionem. Petrus enim Romæ throno veritatis
 constituto per crucem triumphans ascenderat, et

Clemens successor cathedræ infulam pontificalem acceperat. Qui et ipse lacessitus fortiter laborem sustinuit, et ne castra Dei impetus inimicorum concuteret, ultro se opponens dignitatem traditæ potestatis martyrio compensavit. Dionysius Areopagita, accepto mandato Galliam penetravit, et pugnans ut vinceret, prævaluit stabilire leges cœli in terra. Ipse enim, ut ostenderet viam vitæ, propter testimonium veritatis verbum sanguine consecravit, et ne mors vitam hæreditaret, in mortuis vitæ signum faciens, caput manibus bajulavit occisus.

Laurentius in craticula ignem vicit, et flammam incendii et Cæsarem stupefactum arguens carnem edendam obtulit frustra sævienti in carnem. Vincentius autem nominis sui memor tyrannum derisit crudelia comminantem, et ungulas cum equuleo despiciens, flagra quoque et incendio superavit. Et erat haud modicum nisi et feminæ ad prælium properarent viros confundere in iudicio æquitatis. Venit Agatha, et mammillas præbuit amputandas, ostendens quod ad ferrum non expavesceret Spiritu sancto confortata, ut lac fidei credentibus ministraret. Agnes inter flammam ambulavit intrepida, ut sexum et ætatem natura miraretur martyrio robustam, quæ sensu consuevit necdum maturo consistere. Margarita bellans vicit admirabili constantia, ut mentem carnis tormenta non subderent in abalienationem æquitatis. Hostem enim in manifestam producit confusionem, qui victus retrorsum foris paruit, duplici ignominia confutandus. Cecilia coronas merebatur [*al.* mercabatur] merito castitatis probata, juvenibus incorruptionis lilia amplexantibus cum fide, ubi rosas etiam miscuit cum purpura in martyrio cruoris decoranda. Lucia autem sponsam prædonem castitatis ad immortalis aspectum [*al.* apicem] conferre non dignata (matre precibus sanata) opes pauperibus erogavit, ut post oblata munera seipsam Deo holocaustum superimpenderet suavitatis. Compensavit autem virilis sexus infantilis victorias feminarum, ut undique circumstarent palmæ triumphorum in gloria Dei.

Venit Vitus puer et ipse annis virtutem adjiciens pugnavit viriliter, coronam arripiens per vulnera pretiosa, nunquam exemplo gloriæ et fortitudinis æmulationi futurus sine stupore spectabilis. Cyricus cum matre, tanta pertulit et tam horrenda tormentorum genera, ut quid amplius mireris non invenias, nisi forte infantiam cumulandam existimes gloria ad laudem constantiæ muliebris. Venerat ut jam mundus patientia vinceretur bellatorum Christi, et efferbuit pusillum plus solito in novissima defectione pacandus. Jam enim milia multa simul mandat perimenda, et grassatur in turmas populorum cæde crudeli, quoniam victum expavit congressu certaminis singularis.

Gloriosa Thebæorum agmina legiones suas ad martyrii palmam armaverunt, ut jam voti esse pro Christo mori, non necessitatis constaret. Nam et molam Victor post ungulas et equuleum cum taureis sævientis tyranni trucibus edictis non ter-

ritus elisit, et trocleas comminuit, quia angelus Dei sua præsentia invictum animo martyrem patienti miraculo clarificavit ut vinceret. Vox enim elapsa desuper vicisse Victorem palam protestatur, quia palmas triumphorum (quas non potuerunt videre oculi impiorum) ut confunderentur semper, aliquando audire debuerunt. Et alii atque alii plurimi quasi uno et vere uno duce spiritu ultro se ad martyria offerentes, ostenderunt se amplius posse patiando, quam ii, qui insania, vexabantur, potuerunt nocendo. Non ergo ultra se potuit continere ait confusionem sui non erubesceret mundus, sed dedit manus patientia superatus, ne totus occideret, si sævitiam in membris, quæ resecabantur in fine prolongaret. Non enim causa perire potuit justitiæ æternæ, et ideo cessavit aliquando iniquitas persequentium, et patientium virtus sicut non novit cedere, sic minis minui non novit. Ceciditque altitudo potentiæ contradictionis, et ferocitas minarum impietatis pacata est in humiliationem peccatorum sine contradictione, ut mandaretur placabilis, et summus pontifex Sylvester fontem vivum regis precibus in terrore magno complacatus in purificationem demonstravit. Ipse vero cum cognovisset virtutem Altissimi in lavacro emundationis, præcepit aras dæmonum et culturas coinquinationis finem habere in ruinam confusionis, ut vere rex fieret in æquitate, qui prius fuerat persecutor. Sacerdos autem Dei sacra confirmatus gratia, potentia verborum et ratione futavit rebelles et incredulos, mystica legis edisserens sacramenta in concione populorum frequentium regis et principum cum indicibus propositionum, atque inde miraculis crebrescentibus ipsum esse Jesum Christum, qui in hunc mundum pro salute hominum advenerat Dei Patris imperio palam omnibus verissime confirmavit. Fulget crucis vexillum in loco sanctitatis, et regina compos voti cum gaudio remeavit, nec potuit ultra signo gloriæ sublimato potestas adversa prosperrari.

Post hæc ergo in toto mundo lilia pacis pullulare cœperunt, et Ecclesia mater jam martyrum purpura decorata, confessorum quoque candore adornari gaudebat. Non enim in uno tantum loco fulsit gratia, sed ad fines usque orbis terrarum vernantia spectacula ager plenus benedictione pandebat. Nam et deserta in ubertatem versa infusionem pinguedinis supernæ dum acciperent in jucunditate floruerunt. Plena erant invia, et sicca fluentia manabant gratia. Paulus enim, et Antonius, et Hilarion, lapides pretiosi inventi sunt, ubi non erat pretium et decor, et ipsi in fundamento positi mirabilem structuram superædificaverunt, ut ædificaretur domus saltus Libani in deserto, et saltus in Carmel computaretur ad Libanum. Macharius, et Pannucius, et Arsenius, et Pastor juncto sibi Moyse in spiritu eodem et virtute populum multum Deo ad terram promissionis per desertum sæculi traduxerunt, et cum his omnes nominati, et potentes in mirabilibus vir sancti, et electi transierunt. Ut autem filiæ quoque

Pharaonis domum verus Salomon ædificaret, Ephrem, et Basilius, et Gregorius, Hieronymus, et Ambrosius, et Augustinus cum multis aliis per orbem terrarum columnæ erecti sunt, mira sapientia fabricati et sculpti in omnem formam decoris et gratiæ. Nam Gregorius alter spiritu plenus, et ipse domum vario decore adornavit, ministrans pulchritudines multas et jucunditates veritatis. Martinus, et Nicolaus, et Benedictus miraculis effulserunt in sanctitate mirabili, et in his omnibus plenitudo in finem properans, alios quoque omnes qui vocati sunt associans, quotidie consummatur. Unde nos considerare oportet quanta illic gloria futura sit, cujus simulacrum est omne hoc quod cernimus, exiguum quidem excellentia decoris quo tendit ut perficiatur, quoad nobis sit consummatum. Illuc animos erigere atque intimis desideriis properare debemus, ne forte in eo quod jam vidimus speciem boni, in opprobrium agnitionis prospexerimus, et fructum in gaudium felicitatis non capiamus. Hoc enim totum imago est Hierusalem cœlestis in terra, ad quam bene in gradibus virtutum ascenditur ab iis qui præsentis æmulatione ad veram pacem, stabilitatemque æternam totis desideriis colliguntur. Multi et varii sunt sermones hominis, quia cor hominis, unum non est. Nam, quia intus mens fonte veritatis per multa desideria scinditur, propterea foris sermo in multas assertiones derivatur. Salomon vitæ humanæ incertum considerans, et qualiter inconstantia fluctuaret mortalitatis conditio, dum et foris rerum mutabilium varietate quatitur et intus desideriorum inconstantia dissipatur, utrumque hoc in semetipso exemplo pariter eruditione proposuit, cum se et rerum transitu, et mentis defectu toties mutatum ostendit. Audivimus enim jam supra quoties animum suum de alia appetenda transtulerit, et cum experimento rerum admonitus de vanitate præsentium semper habita despexerit, tamen fluctibus concupiscentiæ suæ jactatus nunquam ambire cessaverit

A habenda. Quia enim existimavit se in rebus transeuntibus stabile invenire posse, ubi delectationem suam tranquilla pace, inconcussa stabilitate defigeret, idcirco quoties in rebus habitis vel id quod concupierat invenit, vel quod amaverat perdidit, ad alia rursum appetenda conversus desiderium suum vel supplere, vel reparare contendit. Nunc autem tandem omnibus experimento probatis mutabilium conditionem agnoscit, et quod nihil ex omnibus, quæ transeunt, perpetuo stare possit, fatetur dicens: *Omnia tempus habent, et suis spatiis transeunt universa (Eccles. III).* Omnia tempus habent, ut nihil perpetuum, semperque permanens inveniatur, sed omne quod est aut aliud subsequatur ut non ab initio veniat, aut præcurrat aliud ut usque ad finem se non extendat. Omnia etiam tempus habent, videlicet certum ac definitum, vel quando incipiant, vel quando finiantur. Sive etiam quandiu subsistant, ut prudens animus in his omnibus non putet aliquid esse, quod semper stare possit, ut in eo fiduciam ponat, sed potius veris, et permanentibus bonis se conformans, ita rerum mutabilium vanitatem despiciat, ut licet unaquaque re pro tempore utatur dum præsens est, nunquam tamen in ejus transitu animum a statu suo declinare permittat. Ille enim prudentissimus est, qui sic scit transeuntia in usum vertere, ut tamen non norit in eorum defectu mentem a sua stabilitate declinare. Male ergo fecit cum quædam sibi (quasi potiora) ex omnibus ad jucunditatem elegit, et in eis felicem se esse posse credidit, quia et omnia suo tempore bene utenti bona sunt et tamen omnia, quæ mutabilitati subjacent, licet in miseria qualemcunque consolationem præbeant, felicitatem tamen conferre non possunt. Nihil ergo suo tempore adjiciendum, et nihil non suo tempore eligendum; sed sic animus ad usum temporis præparetur, ut tamen ad mutabilitatem temporis non mutetur.

ERUDITIONIS DIDASCALICÆ

LIBRI SEPTEM.

LIBER PRIMUS, — DE STUDIO LEGENDI,

Cujus hæc sunt capitula :

CAP. I. *Duo esse præcipua, quibus ad scientiam quisque instruitur.* — CAP. II. *De origine artium, et animæ perfectione.* — CAP. III. *Quod studium sapientiæ philosophia sit.* — CAP. IV. *Triplicem esse vim animæ, et solum hominem ratione præditum.* — CAP. V. *Quæ res ad philosophiam pertineant.* — CAP. VI. *De ortu theoricæ, practicæ, mechanicæ.* — CAP. VII. *De tribus rerum differentiis.* — CAP. VIII. *De mundo superlunari et sublunari.* — CAP. IX. *In quo*